

Azərbaycan
Tərcümə
Mərkəzi

Aydın

www.aydinyol.az

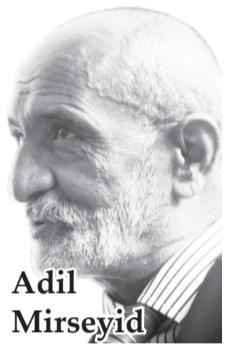
10 dekabr 2016-cı il № 44 (103) * Həftəlik ədəbi-ictimai qəzet * Qiyməti 30 qəpik

Əbədi mənzildə
hamı - bir nəfər,
Bir nəfər özü də
hamı deyilmi?

Bəxtiyar
Vahabzadə

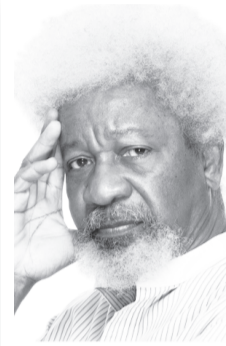
» sahifə 8

Ömrü boyu
yazı masası
olmayan şair

Adil
Mirseyid

» sahifə 6

Şoyinka
vədinə
əməl etdi

» sahifə 16

Bakının "Tac-Mahal"ı

və ya səadətə qovuşduran saray

» sahifə 10

ANONS

"Rəşid Behbudov.
Bibliografiya" kitabının
təqdimatı keçirilib

» sahifə 3

Xalq rəssamı
Elbəy Rzaquliyevin
xatirəsi amlacaq

» sahifə 3

Orfoqrafiya lüğətindən
çıxarılan sözlərin
təsnifatının davamı

» sahifə 4

Sənə yaxınlığı
işığa yozdum...

» sahifə 5

Uduzan kim, udan kim?

» sahifə 5

Məşhur ataların
övladlarına məktubları

» sahifə 12

Taleyin təzadları

» sahifə 13

Etrusklar – romalıların
müallimi və rəqibi

» sahifə 15

Murakaminin
yeni kitabı çıxacaq

» sahifə 16

Parisdə məşurların
məzarları inanc yerinə
çevrilib

» sahifə 16

Artur Rembonu
yaralayan tapança
434 min avroya satıldı

» sahifə 16

İki şagirdin qarşıdurması

» sahifə 11

Makedoniyalı İsgəndərin
sirləri – fatehin taleyi

» sahifə 14

Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyinin Regional Data və Beynəlxalq Kommunikasiya mərkəzlərinin açılışı olub

Bugünlərdə Azərbaycanın Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyinin Bakıda Regional Data və Beynəlxalq Kommunikasiya mərkəzlərinin açılışı olub.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və xanımı Mehriban Əliyeva açılış mərasimində iştirak ediblər.

Regional Data Mərkəzinin və IP əsaslı Beynəlxalq Kommunikasiya Mərkəzinin operatoru 2015-ci ilin iyun ayında yenidən strukturlaşdırılaraq adı dəyişdirilən "AzInTelecom" Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyətdir. Qurumun inzibati binası ən müasir standartlara uyğun şəkildə yenidən qurulub. Yeni binada əməkdaşların fəaliyyəti üçün lazımı şərait yaradılıb. Binanın yerləşdiyi ərazidə geniş abadlıq və yaşıllaşdırma işləri aparılıb.

Prezident İlham Əliyev və xanımı Mehriban Əliyeva yeni yaradılan Data Mərkəzinin fəaliyyəti ilə tanış olublar.

Sonra dövlətimizin başçısı və xanımı Beynəlxalq Kommunikasiya Mərkəzinin fəaliyyəti ilə də tanış olublar.

Daha sonra dövlətimizin başçısı və xanımı Beynəlxalq Kommunikasiya və Regional Data mərkəzlərinin yerləşdiyi "AzInTelecom" Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyətin inzibati binasındakı iş şəraiti və maddi-texniki baza ilə tanış olublar.

Respublikamızda bu xidmətlərin daha geniş tətbiqinin zəruriliyini vurğulayan Prezident İlham Əliyev müvafiq tapşırıqlarını verib.

"Açıq kitab" onlayn mütaliəçilərin portalıdır!

ARNK yanında Tərcümə Mərkəzinin "Açıq kitab" onlayn kitabxanası Azərbaycan, rus və digər xarici dillərdə yüzlərlə klassik, müasir bədii ədəbiyyat nümunələrinin, mətn və materialların, lüğətlərin, müxtəlif sahələrə dair elmi, publisistik ədəbiyyatların, dünya dillərinə tərcümə edilmiş Azərbaycan ədəbiyyatının, həmçinin Azərbaycan dilinə tərcümə edilmiş dünya ədəbiyyatlarının elektron versiyasını mütəmadi olaraq, pulsuz yayımlayır.

Kitabxana vasitəsi ilə Tərcümə Mərkəzinin "Xəzər" dünya ədəbiyyatı jurnalının və "Aydın yol" qəzetinin dövrü saylarını da pulsuz əldə edə bilərsiniz. Bunun üçün www.achiqkitab.az ünvanlı kitabxanaya daxil olmaqla yüzlərlə nəşri ödənişsiz əldə etmək olar!

Onu da qeyd edək ki, artıq onlayn kitabxanamızın rusdilli versiyası da fəaliyyət göstərir.

Təsisçi: Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzi

Baş redaktor: Yaşar Əliyev

İcraçı direktor: Bəhlül Seyfəddinoğlu

Redaksiya heyəti: Nəriman Əbdülrəhmanlı, Salam Sarvan, Elmin Nuri, Naringül Əliyeva

Qəzet 2014-cü ilin 24 oktyabrından çıxır.

"Azərbaycan" nəşriyyatında çap olunub.

Tiraj: 1250. Sifariş: 3504

Ünvan: Bakı, Topçubaşov küç. 74.

Telefon: 595 16 05.

E-mail: aydinyol.az@gmail.com

Qəzet Azərbaycan Respublikasının

Ədliyyə Nazirliyində qeydiyyatdan keçib.

Şəhadətnamə nömrəsi: 3899

Ilham Əliyev Bakının Suraxanı rayonunda Zığ-Əmircan-Yeni Suraxanı avtomobil yolunun 5 kilometrlik hissəsinin əsaslı yenidənqurmada sonradan açılışında iştirak edib.

Bu yolda əsaslı yenidənqurma işləri "Bakı şəhəri Suraxanı rayonunun Zığ-Əmircan-Yeni Suraxanı avtomobil yolunun tikintisi ilə bağlı tədbirlər haqqında" Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin Sərəncamına uyğun olaraq aparılıb.

"Azəravtoyol" Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin sədri Saleh Məmmədov dövlətimizin başçısına məlumat verdi ki, avtomobil yolunun hərəkət hissəsinin eni 10 metrə qədərdir. Yol uzun müddət idi ki, təmir olunmurdu və intensiv hərəkət nəticəsində asfalt-beton örtük yararsız vəziyyətə düşmüşdü. Bu isə avtonəqliyyat vasitələrinin rahat və maneəsiz hərəkətində problemlər yaradırdı. Görülən işlər nəticəsində artıq bu problem tam olaraq aradan qaldırılıb. Aparılan işlər zamanı burada da zəruri olan yerlərdə yol yatağının yararsız qruntu qazılaraq çıxarılıb. Yolboyyu yeraltı kommunikasiya xətləri yeniləri ilə əvəzlənib. Yola yeni asfalt-beton örtüyü salınıb. Asfalt-beton örtüyündə xüsusi materialdan istifadə olunub ki, bu da səth sularının asfalt-beton örtüyünə daxil olmasının qarşısını almaqla asfalt örtüyünün keyfiyyətini yaxşılaşdırır və uzunömürlüliyini artırır. Layihə çərçivəsində yolboyyu zəruri olan yerlərdə hər iki istiqamət üzrə piyadalar üçün yeni səkilər tikilib. Yol boyunca xüsusi avtobus dayanacaqları quraşdırılıb, səth və qruntu sularının ötürülməsi üçün zəruri olan yerlərdə drenaj borular qoyulub. Diqqətə çatdırıldı ki, əsaslı yenidənqurma işləri qrafikə uyğun texnoloji ardıcılığa riayət olunmaqla və yüksək keyfiyyətlə aparılıb. Zığ-Əmircan-Yeni Suraxanı avtomobil yolunun tikintisi ilə 3 yaşayış məntəqəsinin 63 min nəfər əhalisinin gediş-gəlişi xeyli rahatlaşdı.

Dövlət başçısı yolun rəmzi açılışını bildirən lenti kəsdi.

Bakının Sabunçu rayonunda əsaslı şəkildə yenidən qurulan Ramana-Maştağa avtomobil yolunun dekabrın 8-də açılışı olub.

İlham Əliyev Bakının Zığ-Əmircan-Yeni Suraxanı və Ramana-Maştağa avtomobil yollarının açılışında iştirak edib

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev yolun açılışında iştirak edib.

"Azəravtoyol" Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin sədri Saleh Məmmədov dövlətimizin başçısına görülmüş işlər barədə məlumat verdi. Bu yol "Ramana-Maştağa avtomobil yolunun tikintisi ilə bağlı tədbirlər haqqında" Prezident İlham Əliyevin Sərəncamına uyğun olaraq əsaslı şəkildə yenidən qurulub. Yolun asfalt-beton örtüyü uzun müddət yararsız vəziyyətdə olub. Ümumi uzunluğu 11 kilometr olan yolun texniki göstəriciləri görülmüş işlər nəticəsində müasir tələblər səviyyəsinə çatdırılıb. Yenidən qurulan yol Heydər Əliyev prospekti-Mərdəkan və Zabrat-Maştağa avtomobil yollarını birləşdirərək bu ərazidə yeni bir yol infrastrukturunu yaratmağa imkan verib.

Əvvəllər yolun hərəkət hissəsinin eni 6-7 metr idi. Tikinti işləri çərçivəsində yolun eni 10 metrə qədər genişləndirilib. İki hərəkət zolaqlı yolun hər iki istiqamətində piyada səkiləri inşa olunub.

Yolun 1,7 kilometrlik hissəsi isə yenidən layihələndirilərək inşa edilib. Yenidənqurma işləri çərçivəsində yolboyyu zəruri olan yerlərdə yeni yol yatağı salınıb. Yeni asfalt döşəmənin ərazinin ümumi sahəsi 90 min kvadratmetrə yaxındır. Bu avtomobil yolunun yenidən qurulması zamanı 2,5 min kvadratmetr istinad divarı və yeni piyada səkiləri inşa edilib, işıq dirəkləri qoyulub. Bunlardan əlavə, yolboyyu kommunikasiya xətlərinin köçürülməsi, həmçinin köhnə xətlərin yeniləri ilə əvəzlənməsi işləri də görülmüş. Avtonəqliyyat vasitələrinin hərəkətinin tənzimlənməsi məqsədilə zəruri yerlərdə yol nişanları və məlumatverici lövhələr quraşdırılıb. Ümumiyyətlə, 3 yaşayış məntəqəsini birləşdirən avtomobil yolunun tikintisi ilə 85 mindən çox sakinin gediş-gəlişi xeyli asanlaşdı və avtonəqliyyat vasitələrinin Heydər Əliyev prospekti, həmçinin Zabrat-Maştağa avtomobil yoluna rahat çıxışı təmin olunub.

Prezident İlham Əliyev yolun rəmzi açılışını bildirən lenti kəsdi, inşaatçılarla söhbət etdi.

Qırğızistanın Turkelpress portalı erməni vandalizmini sübut edən fotoları yayıb

Qırğızistanın Turkelpress xəbər portalı AzərTAC-ın işğal edilmiş Azərbaycan torpaqlarında ermənilərin törətdikləri vəhşilikləri əks etdirən fotolarını yayıb.

Həmin fotolar Azərbaycanın Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal edilmiş müxtəlif ərazilərində – Dağlıq Qarabağda, Sədərək rayonunun Kərki kəndində, Zəngilan rayonunun Məmmədbəyli kəndində, Laçın və Kəlbəcər rayonlarında, Cəbrayıl rayonunun Xələfli və Qumlaq kəndlərində və digər yerlərdə çəkilib və erməni vandalizmini əyani şəkildə

sübut edir.

Fotolarda Şuşa qalasının, Şuşa məscidinin, məşhur Gövhər Ağa məscidinin, Azərbaycan qəbiristanlıqlarının və bir sıra digər obyektlərin hazırkı görünüşü əksini tapıb.

Fotolarla bu linkdən tanış olmaq mümkündür: <http://www.turkelpress.com/?p=21067>

Qulu KƏNGƏRLİ

Армянский вандализм в фотографии
9 Авар 2016 | www.zerker.com

Распространение исторических памятников, монументов, превращенных в руины войны и мира. На территории Азербайджана, оккупированных восточных провинциях Армении, на каждом шагу можно встретить следы вандализма

ABŞ-ın "Take 6" caz qrupu Heydər Əliyev Mərkəzində çıxış edib

Məşhur "Take 6" vokal seksteti dekabrın 8-də Heydər Əliyev Mərkəzində konsert proqramı ilə çıxış edib. ABŞ-ın ən çox titullu qazanan, eləcə də on dəfə "Qremmi" mükafatı laureatı olan akapella qrupu qospel, caz, R&B və pop musiqi janrlarında ifa edir.

AzərTAC xəbər verir ki, "Take 6" (Klod Maknayt, Mark Kibl, Coel Kibl, Deyv Tomas, Elvin Çea, Kristian Dentli) Bakı tamaşaçılarına müxtəlif üslubların sintez olunduğu, özünəməxsus improvizərlə zəngin konsert proqramı təqdim edib. Qrup Çarli Çaplinin "Smile" mahnısını kimi dünya hitlərini, Piter

Qebriel və Stinqin kompozisiyalarını və s. ifa edib. Hər çıxışdan öncə tamaşaçılarla səmimi ünsiyyət quran musiqiçilər insanın vokal imkanlarının sərhədsiz olduğunu nümayiş etdirib, izləyicilərə unudulmaz gecə yaşadıblar.

Qeyd edək ki, qrup 1980-ci ildə ABŞ-ın Alabama ştatındakı Okvud Kollecində Klod Maknayt tərəfindən "The Gentleman's Estate Quartet" adı ilə yaradılıb. Kollektiv daha sonra "Alliance" kimi tanınıb. 1987-ci ildə "Reprise Records" şirkəti ilə müqavilə bağlayan zaman artıq eyniadlı musiqi kollektivinin olduğu bəlli olub və qrup "Take 6" adlandırılıb.

"Take 6" qrupunun ilk albomu dinləyicilərin, caz, pop tənqidçilərinin rəğbətini qazanıb və bununla da kollektiv məşhurlaşılıb. Ümumiyyətlə, bu möhtəşəm "6-lığın" hər bir musiqi albomu dünya cazında hadisəyə çevrilib və milyonlarla tirajla satılıb.

"Rəşid Behbudov. Biblioqrafiya" kitabının təqdimatı keçirilib

Dekabrın 9-da M.F.Axundzadə adına Milli Kitabxanada SSRİ Xalq artisti, Dövlət mükafatları laureatı, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı Rəşid Behbudovla həsr olunmuş fotoalbomun və "Rəşid Behbudov. Biblioqrafiya" kitabının təqdimatı mərasimi keçirilib.

AzərTAC xəbər verir ki, əvvəlcə tədbir iştirakçıları kitabxananın foyesində sənətkar haqqında yazılmış kitablar, dövrü mətbuat materialları, müğənninin sənətlərindən ibarət vallardan, CD disklərdən ibarət sərgiyə baxıblar və Rəşid Behbudovla bağlı 6 dəqiqəlik qısa film nümayiş olunub.

Tədbirdə Milli Kitabxananın direktoru, professor Kərim Tahirov Rəşid Behbudovun Azərbaycan musiqi mədəniyyəti tarixində öz dəstxətti olduğunu bildirib. Milli Kitabxananın nəşri olan biblioqrafiyadan söz açaraq deyib ki, nəşrdə R.Behbudov barədə rəsmi sənədlər, sənətkarın əsərləri, həyat və yaradıcılığı haqqında kitablar, dövrü mətbuatda və məcmuələrdə çap olunan məqalələr yer alıb.

Mədəniyyət və turizm nazirinin müavini Ədalət Vəliyev dünya şöhrətli müğənninin anadan olmasının 100 illiyi ilə bağlı keçirilən silsilə tədbirlərdən danışıb. R.Behbudovun hər mahnının arxasında bir obraz yaradan əsl sənətkar olaraq dünyanın ən məşhur teatr səhnələri və konsert salonlarındakı rəngarəng repertuarlı saysız çıxışları ilə Azərbaycan mədəniyyətinə geniş şöhrət qazandırdığını bildirib.

Nazir müavini qeyd edib ki, ən böyük hadisələrdən biri sənətkarın adını daşıyan Dövlət Mahnı Teatrının önündə Prezidentimiz İlham Əliyevin Sərəncamı ilə Xalq rəssamı Fuad Salayevin müəllifi olduğu Rəşid Behbudovun möhtəşəm abidəsinin ucaldılması olub.

Nazir müavini vurğulayıb ki, bir neçə gün sonra - dekabrın 14-də Heydər Əliyev Sarayında R.Behbudovun 100 illiyinə həsr edilmiş təntənəli tədbir keçiriləcək.

R.Behbudovun özünəməxsus ifaçılıq tərzindən, həzin lirizm çalarlı ecəzkar səsa malik sənətkar olmasından söz açan natiq onun yaradıcılığı boyu sənət aləminə gətirdiyi yeniliklərlə milli musiqi salnaməmizi zənginləşdirdiyini bildirib.

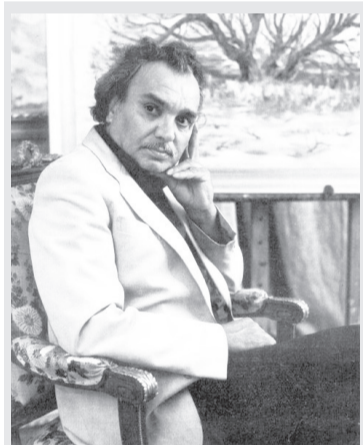
Diqqətə çatdırılıb ki, bu gün Milli Kitabxanada R.Behbudovla həsr edilmiş fotoalbomun və onun yaradıcılığının kiçik bir hissəsini özündə əks etdirən CD diskin təqdimatı ona olan ümumxalq məhəbbətinin təzahürüdür.

Rəşid Behbudovu xoşbəxt sənətkar adlandıran Ə.Vəliyev deyib ki, onun ifaları, qoyub getdiyi zəngin irs hər gün yenidən səslənir, təbliğ edilir. Bu, bir daha onu göstərir ki, Rəşid Behbudov kimi böyük sənətkarlar heç vaxt unudulmur, yaddan çıxmır.

Tədbirdə Azərbaycan Milli Konservatoriyasının rektoru, Xalq artisti Siyavuş Kərimi, Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqının katibi, Əməkdar incəsənət xadimi Sərdar Fərəcov, Xalq artisti Mübariz Tağıyev, saksofon ifaçısı, Əməkdar incəsənət xadimi Rafiq Seyidzadə və başqaları Rəşid Behbudovla bağlı xoş xatirələrini bölüşüblər.

Sonda müğənninin ailəsi adından Kamil Şahverdiyev Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinə, Milli Kitabxananın əməkdaşlarına və tədbir iştirakçılarına minnətdarlığını bildirib.

Vaşinqtonda ölkəmizin zəngin mədəniyyəti təqdim olunub

Xalq rəssamı Elbəy Rzaquliyevin xatirəsi anılacaq

Dekabrın 14-də Dövlət Film Fondunda Xalq rəssamı Elbəy Rzaquliyevin 90 illiyinə həsr olunmuş xatirə gecəsi keçiriləcək.

AzərTAC xəbər verir ki, Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi və Azərbaycan Respublikası Kinematografıqlar İttifaqının təşkilatçılığı ilə gerçəkləşəcək tədbir çərçivəsində unudulmaz sənətkarın xatirəsinə həsr olunmuş fotosərgi açılacaq, həyat və yaradıcılığını əks etdirən videoçarx təqdim ediləcək.

Gecədə "Yaddaş" sənədli filmlər studiyasında lentə alınan rejissor Mübariz Nağıyevin görkəmli sənətkara həsr etdiyi "Arzularını çəkən rəssam" sənədli filmi nümayiş olunacaq.

Qeyd edək ki, Elbəy Rzaquliyevin çəkdiyi tablolar müasir Azərbaycan boyakarlığı və qrafika sənətinin qiymətli nümunələri kimi dünyanın bir çox sərgi salonlarında, rəsm qalereyalarında və muzeylərdə sərgilənir.

Bugünlərdə Azərbaycanın ABŞ-dakı səfirliyi tərəfindən Vaşinqtonun ən böyük inzibati tikilisi olan Ronald Reyqan Binası və Beynəlxalq Ticarət Mərkəzində ölkəmizin zəngin mədəniyyət nümunələri bu ölkədə akkreditə olunmuş diplomatik korpusun nümayəndələrinə, media təmsilçilərinə və geniş ictimaiyyətə təqdim olunub.

Ronald Reyqan Binası və Beynəlxalq Ticarət Mərkəzi tərəfindən təşkil edilən "İllik Qış Beynəlxalq Səfirlik Sərgisi" çərçivəsində baş tutan tədbirin məqsədi Vaşinqtonda akkreditə olunmuş xarici ölkə səfirliklərinə öz milli mədəniyyətlərini, mətbəxlərini, ölkələrinin görməli yerlərini təbliğ etmək üçün imkan yaratmaqdır.

Tədbir çərçivəsində Azərbaycan səfirliyi tərəfindən ölkəmizin mədəniyyətini əks etdirən kiçikölçülü xalça nümunələri, milli geyimlər, müxtəlif eksponat və suvenirlər, habelə qədim tarixi abidələri, ölkəmizin müasir infrastrukturunu və turizm potensialını özündə əks etdirən şəkillər nümayiş etdirilib. Ziyarətçilər, həmçinin Azərbaycanın zəngin mətbəxinin müxtəlif təamlarına,

şirniyyatlara və içkilərə qonaq ediliblər. Səfirliyin əməkdaşları ölkəmiz, onun iqtisadi, mədəni və turizm potensialı barədə ziyarətçilərə geniş məlumat verib, Azərbaycan haqqında müxtəlif kitablar, jurnal və buketlər paylayıblar.

Qeyd edək ki, ölkəmiz bu sərgidə ən iri stendlərdən biri ilə təmsil olunub. Azərbaycanın mədəniyyəti və mətbəxi olduqca böyük ziyarətçi marağına səbəb olub.

Hər ilin dekabrında keçirilən və geniş ictimaiyyətə açıq olan bu sərgi Vaşinqtonun mədəni həyatında ən böyük və maraqlı tədbirlərdən hesab olunur. Builki tədbirdə 37 dövlət təmsil olunub və sərgini üç min nəfər qonaq ziyarət edib.

Yusif BABANLI

“Azərbaycan dilinin orfoqrafiya lüğəti”ndən çıxarılan sözlərin təsnifatı

○ Orfoqrafiya lüğətinin tərifində deyilir: “Orfoqrafiya lüğəti - sözlərin düzgün yazılış qaydasını bildirən dil vəsaitidir”. Lakin hazırda dövriyyədə olan “Azərbaycan dilinin orfoqrafiya lüğəti” minlərlə yazılışı səhv, qurama və ən təəccüblüsü, heç bir məntiqə, əndazəyə sığmayan “söz”lərlə doludur: **HƏRİFBİLMƏ, HƏRİFSAYMA, HIÇQIRIŞMAQ, HIRILDATMA, HİSSETMƏKLİK, HIŞ-HIŞLƏNMƏK, HMILDAMAQ, HMILDANMA, HOPA-HOP, HOPHAHOP, HOPLANMAQ, HOPLATMA,...**

(Əvvəli ötən saylarımızda)

Mənası, yaxud yazılışı qüsurlu sözlər	İşlənməyən ərəb, fars və digər əcnəbi sözlər	Terminlər	Qurama sözlər	Lüzumsuz sözlər və söz hallandırmaları
həlimsalma həmağıl hərifbilmə hərifsayma hərzəçi hərzəçilik həsədedən həsədetmə həzincəsinə hibridlənmək hibridləşmək hiçqırışma hiçqırışmaq hidratlaşmaq hidrogeneza hidrogilqarışdıran hidrokütlə hidrosklonlu hif hırıldatma hırıldatmaq hissetməklilik hiş-hişlənmə hiş-hişlənmək hum hmıldamaq hmıldanma hmıldanmaq homoqraf hopa-hop hopdemə hophahop hoplama hoplamaq hoplanma hoplanmaq hoplatma hoplatmaq höcət-höcət höcətliketmə höcətölma hökumətəbazlıq hökumətçi hökumətçilik hökumətlik hölləşdirmə hölləşdirmək hunçu hunçuluq huş-guşlu huş-guşsuz huşyarcasına huşyarlıq hülqumlatma hülqumlatmaq hürriyyətəbazlıq hürüb-mırıldamaq hüzrəgetmə hüzuragələn hüzuragəlmə hüzurdaduran hüzurdadurma xalaistəyən	seydgah səbəbiyyət səbi səbuhi səcc sədbər səddi-Çin sədpərə səfabəxş səfahət səfəri səfhə səfirxana səfra səğir səğirlik səxa səktə səqf səqfli səqfsiz səlah səlahiyyətətdar sələb səlitə səlt səməviyyə səmənbuy səng səngdil səngək səngəkxana səngsar sərab səranə sərasimə sərbaz sərbazxana sərçəsmə sərəfraz sərəndaz sərəndazlı sərəsgər sərəsgərlik sərf-nəhv sərhesab sərih sərkar sərkeş sərkeşli sərkeşlik sərkələf sərqifil sərmənzil sərnigun sərtaxt sərtasər sərtib sərtiblik sərvətdar sərvətdarlıq sərvistan sərvqəd	hidromufta hidronefoma hidronevmatoz hidroporşen homogenləşdirici homogenlik homoloq hopper-dazator koksit koksidiyoz koksinehid (-lər) koksit (-lər) kollimator kollinear kolloksilin koloratura (mus.) kolyuriya kommelina kommendasiya kommensal kommensalizm komplanar kompleksonometriya komtometr kondilus kondilusarası kondilus-diz kondilusüstü kondilusüstü-çıxıntı konduktometriya konxoid koniferin konk konkresiya konqruyent konosament konsistometr konsonans konstantan kontinual-genetik kontinuum kontokorrent kontraksiya kontrfors kontrqayka kontroktava konulyari konunq konurbasiya konveksion konveksiya konvektor konyuksiya konyuqasiya konyuqat koopasiya kopolimer kopulyasiya korda kordait kordiyerit korinebakterioz korinebakteriya	hələketmə hələkolma hələdən hələtmə həməsrlik həmfikirli həmişəyaşillıq hənək-dəyanək hərarətkeçirmə hərarətkeçirməzlik hərəkətmə hərracaçıxma hərracaqoyma hərzədanışan hərzədanışma həsədaparan həsədaparma həvədişli həvəsəgələn həvəsəgəlmə həvirəgəlmə həyataqayıtma həyatdangetmə həyatdanköçmə həyatverən həyatvermə həzmetmə həzzalma hikmətlik himayədən himayədedici himayətmə himayəkar himayəkarlıq hoppanıb-aşma hoppanıb-qaçma hoppanıb-qaçmaq hoppanıb-yıxılma hoppanıb-yıxılmaq hoppanış hovçəkmə höccələnmə höccələnmək höccələtmə höccələtmək hönkürüb-hıçqırma hönkürüb-hıçqırmaq hörgüçəkmə hörgühörmə hörmə-tikmə hörmətkarlıq hörmətkarlıqla hörükhörmə humanistlənmə humanistlənmək hücumçəkmə huşlanma huşlanmaq hücumçuluq hücumetmə hüquqpozma hündürhörgülü hündürlükölçmə	həyasızlaşdırma həyasızlaşdırmaq həyəcanlandırılma həyəcanlandırılmaq hicabsızlıq hiddətləndirilmə hiddətləndirilmək hidrogenləşdirilmək hidroqumvurma hidroquraşdırıcı hidrolabirint hidromaniya hidromexaniki hidromexanikləşdirmək hidroporşenli hidropotensial hil-mixəkli hil-mixəksiz hilsiz-mixəksiz hiperbolalı hiperbolalıq hırıtlılı hırıltısız hirləndirilmə hirləndirilmək hisləndirilmə hisləndirilmək hişlənmə hişlənmək hişlətmə hişlətmək hitlerçi hm hofmarşal hofmeyster homokeçid hoşa-hoşa hoş-hoş hoş-hoşlama höcətli hökumətyönlülük höllətmə höllətmək hönkürtmə hönkürtmək hönkürüşmə hönkürüşmək hördürtmə hördürtmək hörgücsüz hörmətcə hululuq humanistlətmə humanistlətmək huşlu-huşlu huşluluq huş-guşla huşyar-huşyar huşyarlıqla hücumlu hürəyənlik

(Davamı gələn sayımızda)

II YAZI

...1953-cü ilin soyuq noyabr günü Parisin Sent-Jenevye-de-Bua məzarlığında sükutu bu dəfə kilsə zəngləri pozdu. Keşiş duanı oxuyub bitirmişdi. Adamlar dinməz-söyləməz növbə ilə böyük rus yazıçısı İvan Buninin məzarına yaxınlaşır, tabutun üstünə torpaq atırdılar. Hərbi geyimdə olan çar generalı göz yaşını saxlaya bilmirdi. O, cibindən səliqə ilə bükülmüş yaylıq çıxartdı, içindəki torpağı ovucuya bürüyüb məzarın üstünə səpdi və ucadan dedi:

- Əzizim İvan. Sən ömrün boyu vətənə dönməyi arzulayırdın. Qismət olmadı. Qoy bu bir ovuc rus torpağı sənə soyuq məzarını isitsin. Əminəm ki, indi ruhun doğma Rusiyada dolayır. Rahat yat, dostum, qəbrin nurla dolsun...

Yazıçının yaxın çevrəsi yaxşı bilirdi ki, o, daim vətən həsrəti ilə yaşayır. Əsərlərində də Rusiyaya olan sevgisini tərənnüm edirdi. Yazıçı, şair, tərcüməçi, 39 yaşında Peterburq Elmlər Akademiyasının fəxri akademiki seçilmiş, 1933-cü ildə ədəbiyyat üzrə Nobel mükafatı almış Bunin 1870-ci ildə Mərkəzi Rusiyada, Voronej yaxınlığında doğulmuşdu. Onun mənsub olduğu zadəgan şəcərəsinin kökləri XIV əsr Litva rıtsarlarına qədər gedib çıxırdı.

Gələcək yazıçı ilk təhsilini evdə almış, 11 yaşında isə Yeletsk gimnaziyasına daxil olmuşdu. Lakin ailənin maddi vəziyyəti ağırlaşdıqdan, təhsili yarımçıq qaldı. O, 1889-cu ildə yerli "Orlovski vestnik" qəzetində korrektor kimi işə başladı. İki ildən sonra İvanın ilk şeirlər kitabı işıq üzü gördü.

1895-ci ildə Anton Çexovla ilk görüşü gənc Bunini yaradıcılığa daha da həvəsləndirdi. Sənətə fərqli münasibətlərinə baxmayaraq, rus ədəbiyyatının bu iki böyük simasının səmimi dostluq münasibətləri uzun illər davam etdi.

Buninə ciddi təsir edən sənətkarlardan biri də Lev Tolstoy idi. Buninin "Xutorda", "Vətəndən xəbər", "Dünyanın o biri başında" hekayələri rus cəmiyyətinin acı realıqlarına - 1892-ci ildəki aclığa, vəba epidemiyasına, kiçik torpaq sahiblərinin müflisləşməsinə, kəndlilərin Sibirə sürgün edilməsinə həsr olunmuşdu. Bunin Rusiyada həm də məharətli tərcüməçi kimi tanınmışdı.

O, Oktyabr inqilabı ilə barışmadı. 1920-ci ilə qədər Odesada yaşadı, sonra isə Fransaya mühacirət etdi.

...Dəfn mərasimi başa çatsa da, kimsə yerindən tərpənmirdi. İnsanlar sanki yazıçını bu qəribə məzarda tənha qoyub getmək istəmirdi. Başını ərinin köksünə qoyub dalğınlıqla məzara baxan, dostlarının yazıçı "Banin" təxəllüsü ilə tanıdığı qadın - məşhur Bakı milyoncusu Şəmsi Əsədullayevin qızı Ümbülbanu bu anlarda qəribə hisslər keçirirdi. "Yəni mənim də ömrüm qürbətdə bitəcək? Bir daha candan əziz sevdiyim Bakını, doğma el-obanı, vurğunu olduğum Xəzəri görməyəcəyəm? Bir gün məni də belə məzarlıqda dəfn edib çıxıb gedəcəklər, azərbaycanlı qızı olduğumu kimdi xatırlayan? İvan Nikolayeviç kimi, mənim də ürəyim vətən nisgili ilə qubar olacaq... Qürbətın acısını udu-uda əriyəcəyəm bu yad məmləkətdə..."

Ümbülbanu yenə də Buninlə ilk görüşünü xatırladı. Məşhur satira ustası Teffinin evində yazıçı ilə şüşəbəndin bir küncünə çəkilmişdilər. Buninin hər kəlməsində vətən həsrəti duyulurdu, sözünün əvvəli də, axırı da Rusiya idi. Mühacirətdə ilk kitabı yenidən çapdan çıxmış Ümbülbanunun timsalında sanki özünə həmdərd tapmışdı. O, yeni dostu - Buninin "Qafqaz günləri" romanını yüksək qiymətləndirirdi. Bu əsərdə Ümbülbanu Bakıda keçən uşaqlıq və gənclik illərindən, şahidi olduğu ictimai-siyasi hadisələrdən yazır, Azərbaycanı, onun paytaxtını, burada yaşayan insanların həyat tərzini təsvir edirdi. Romandakı hadisələr keçən yüzilliyin birinci və ikinci onilliyində neft milyoncusu Şəmsi Əsədullayevin və onun nəslə ətrafında cərəyan edirdi. Həmin illərdə neft Bakısında tətillə, talan və qırğınlar baş alıb gedirdi, ermənilərlə münasibətlər kəskinləşmişdi. Müəllif həmin illəri "dünyanın qarışıq dövrü" adlandırır və ermənilərin törətdiyi əməlləri Fransa ictimaiyyətinə çatdırırdı. Bununla yanaşı, romanda Qafqaz müsəlmanlarının inkişafından, Bakının yeni neft yataqlarından, çiçəklənən mədəniyyətdən geniş bəhs olunurdu. Banin yazırdı:

"Bakı göz görə-dörə dəyişir, Avropa həyat tərzinə keçirdi. Tələtömlü tarixi hadisələrin baş verdiyi bu dövrdə adətlər dəyişir, onsuz da zəifləmiş köhnə ənənələr mövqeyini itirirdi...Təbiətin bu dəyişməzliyi ilə bizim dəyişmiş güzəranımız arasındakı ziddiyyət mənə melanxolik bir ovqat gətirmişdi".

...Teffi şüşəbəndə gəldi. Əziz qonaqları üçün əlində iki qədər şərab gətirmişdi, gülümsəyib Ümbülbanuya göz vurdu:

- Banin, ehtiyatlı ol, İvan adlı bu qaragöz oğlan əsl sehrbazdır, qadınların qəlbini göz qırpmında ovsunlamağı bacarır. Tora düşməyəsən a...

Amma nəsə Buninin qadın sarıdan bəxti gətirmirdi. İlk sevgilisi Varvara onu tərk etmişdi. İlk rəsmi həyat yoldaşı Anna Sakni ilə də xoşbəxtlik tapa bilməmişdi. Belə ki, Annanı ərinin daxili aləmi, hissləri, yaradıcılıq uğurları əsla maraqlandırmırdı. İkinci həyat yoldaşı Vera ərinin başqa qadınlarla xəyanətinə dözməyərək evi tərk etmiş, lakin bir müddət sonra Bunini bağışlayıb geri dönmüşdü...

Ümbülbanu dürdükdən güldü:
- Teffi, deyəsən, artıq gecdir, mən bu gündən İvan Nikolayeviçin sehrli mənəgenəsindən çıxma bilməyəcəyəm. Məncə, heç özü də buna razı olmaz. Parisin göbəyində "Şamaxı şahzadəsi"ni tapmaq hər adama nəşib olmur...

Hər üçü güldü. İvan Nikolayeviç şərabdan bir qurtum içib Baninin gözlərinə içinə baxdı.

- Əziz dostum, icazənizlə, sizə yeni şeirimi oxuyum. Məncə, sizə layiq əsərdir, - dedi, sonra da gül-gül əlavə etdi. - Dostum Yesenin eşitsəydi, paxıllıqdan ürəyi partlayardı.

*Üzümə dikilsə mavi gözlərin,
Mən xoşbəxt sanıram özümü onda...
Buludsuz bir günün göyləri kimi
Ümid parıldayıb baxışlarında.*

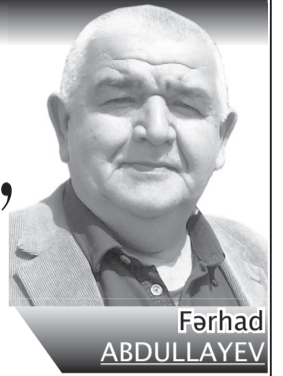
*Qara kirpikləri endirib sussan,
Üzər kədər məni, üzər qəm məni.
Sevirsən, özün də bilmədən amma
Gizli saxlayırsan sən bu sevgini.*

*Amma ki, hər zaman, hər yerdə, hər an
Sənə yaxınlığı işığa yozdum...
Sənin gəncliyini, gözəlliyini,
Kaş Tanrı qorusun, ey əziz dostum!*

...Məzarlıqda kimsə qalmamışdı. Təksə iki fəhlə məzarın önündəki əklilləri səliqə ilə yerləşdirirdilər. Qızılqüllərlə bəzədilmiş əklillərdən birinin qara lentində belə yazılmışdı: "Əziz Buninə "Şamaxı şahzadəsi"ndən!"

Fərhad SABİROĞLU

Uduzan kim, uduzan kim?

Fərhad ABDULLAYEV

Telekanallardan birində efirə gedən kriminal xəbərlərdəki süjet diqqətimi çəkdi. Üç yeniyyətə polis bölməsində ifadə verirdi. Zahir görünüşlərindən və geyimlərindən hiss olunurdu ki, imkanlı ailələrin övladlarıdır. Onlar yaşadıkları rayonun ərazisində gecə saatlarında avtomaşınlarında oğurluq etdiklərini, ehtiyat hissələrini isə dəyər-dəyməzinə satdıklarını etiraf etdilər. Müstətiqin "əldə etdiyiniz pulu hara xərclədiniz?" sualına hər üçü təxminən eyni cavabı verdi:

- Mərc oyunu üçün çoxlu variant yazmışdıq, təhvil verməyə pulumuz çatmırdı. Ona görə də...

Bax belə! Oğurluqla əldə edilən pullar geyimə, yeməyə, bahalı mobil telefon və s. alınmasına yox, oyuna verilib. Asan yolla pul qazanmaq hərisliyi sonda bu uşaqları cinayətə sürükləyib. Övladlarına qayğısız həyat üçün hər cür şərait yaratmağa çalışan, lakin onlara nəzarəti zəiflətməmiş valideynlərin xəcalətdən hansı hisslər keçirdiyini anlamaq çətin deyil.

Gəlin düşünək - bu olayda bir məşhur mahında deyildiyi kimi, kim uduzdu, kim uddu? Mən heç də mərc oyunlarının əleyhinə deyiləm. Dünyada totalizatorlar, mərc oyunları həmişə olub və yaqın ki, bundan sonra da olacaq. Görünür, insan psixologiyası elədir ki, bəzi adamların yüksək dozada adrenalinə, həyəcanlarına, emosiyalarına və çilgün hisslərinə daha qabarıq bürüzə verməyə ehtiyacı var. Əsrlər boyu insanlar "qələbə" və "məğlubiyyət" adlı iki əks qütbün arasında qalıblar. Cəmiyyət mərc oyunlarında bəxti gətirənlərə, yox yerdən varlananlara gizli həsəd aparsa da, bu oyun ucbatından müflisləşən məzlumların acı həyat hekayətlərində az şahidlik etməyib.

Sırr deyildir ki, biznesin bu sahəsində ağlagəlməz pullar dövr edir. Nəzərə almaq lazımdır ki, gələnin böyük qismi idmanın müxtəlif növlərinin (xüsusən də uşaq idmanının) inkişafına, idman klublarının fəaliyyətinə, möhtəşəm qurğuların, stadionların inşasına, çoxsaylı xeyriyyə tədbirlərinə sərf olunur.

Bütün bunlar təqdirəlayiqdir. Ancaq bu həm də yetkinlik yaşına çatmayanlar arasında bir sıra problemlər yaradıb. Bəzi valideynlər şikayət edir: "Uşağa cibxərciyyə veririk, istəyirik özünə sərf etsin, yaşdırları ilə əylənsin, ancaq sonradan xəbər tuturuq ki, həmin pulu mərc oyununa verib! Heç bilmirik neyləyək?"

Qanuna görə, mərc oyunlarında yalnız 18 yaşından yuxarı vətəndaşlar iştirak edə bilər. Bəs bu qaydaya hər yerdə əməl olunurmu? Belə məntəqələrdən birinin əməkdaşı deyir:

- İndi duraq hər müştəridən şəxsiyyət vəsiqəsi tələb edək? Ödəyi pulun mənbəyi ilə maraqlanmağa səlahiyyətimiz yoxdur. Uşaqları geri qaytarırıq. Amma elələri də var ki, son qəpiyini gətirir. Bunun ucbatından xirtdəyəcən borc içində olanlar var!

Nə isə... Qaydalar belədir - variantını ver, pulunu ödə! Deməli, iştirakçıların yaş həddinə nəzarət yoxdur, yetkinlik yaşına çatmayanlar asanlıqla kimlərsə təsiri altına düşüb, bu cür xoşagəlməz əməllərlə qarşılaşmaqlı olur. Buna görə də müəllimlər, valideynlər, QHT-lər əl-ələ verib geniş izahat işi aparmalıdır. Bunun əvəzində uşaqları idman qurğularına aparıb onlarla birlikdə yarışları izləmək, yeniyyətləri kütləvi surətdə idman bölmələrinə cəlb etmək daha yaxşı olmazmı?

Dostlarımdan biri də oxşar problemlə üzləşmişdi. Ancaq məsələ razılıqla həll olundu. Dostum oğluna təklif etdi ki, variantlara xərclədiyi pulun müqabilində onu şəhərin ən müasir idman qurğusundakı trenajor bölməsinə yazdıracaq. Hər şey sülhlə bitdi. İndi dostum özü də oğlu ilə birlikdə həmin idman zalına gedir...

İstənilən halda, hər bir problemin həlli yollarını axtarıb tapmaq mümkündür. Amma məcburi tədbirlərin səmərə verməyəcəyi də nəzərə alınmalıdır. Yeniyyətlər elə yaş dövründədirlər ki, onlara qarşı münasibət həssaslıq tələb edir.

Övladları, xüsusən də yetkinlik yaşına çatmayanları nəzarətdən kənar qoymamalıyıq. Onlarla daim ünsiyyətdə olmaq, işləri və problemləri ilə mütəmadi maraqlanmaq, düzgün yol göstərmək vacibdir. Əks təqdirdə, yaşlı nəsil - biz özümüzü uduzacağıq. Və bu məğlubiyyət bir oyunluq yox, həmişəlik olacaq.

Parisin "Şamaxı şahzadəsi"

"Aydın yol" qəzetinin "Tanınmışların övladları" rubrikasında respublikanın tanınmış şəxslərinin övladları öz valideynləri haqqında danışır. Bu dəfə mərhum şair-rəssam Adil Mirseyidin qızı Ayan Mirseyid atası haqqında acılı-şirinli xatirələrini bölüşür. O, bu gün də atası ilə, yuxularda da olsa, görüşür. Onun və ailəsinin Adil Mirseyidə böyük ehtiyac duyduğu anda şair onları gözlətmir. Sevincli günlərdə gülümsəyər, kədərlə günlərində qəmgin baxışlarla yuxularına gəlir:

Yuxuda görüş, yaxud gülümsəyən ruh

- Saqqalından damla-damla nur süzülən atamın yoxluğu, təbii ki, mən və ailəsi üçün çox çətindi. Atam bizi tez tərk etdi. Çətinliklərlə üzləşəndə ona daha çox ehtiyac duyuram; ağlayıram, dualar edib ruhundan kömək istəyirəm. Ruhun gücü sınırsızdı, tükənməzdi. İnsanın ölümündən sonra maddi varlığı – cismi bizi tərk edir, amma onun gerçək mahiyyəti əbədi və güclü olan ruhdur. İnanın, Adil Mirseyiddən, onun əbədi və güclü ruhundan hər gün kömək, güc-qüvvət, xeyir-dua istəyirəm. Hər an atamın yeri hiss olunur, hara baxırsansa, onu görürəm. Təsəvvür edin, xəstə olan zaman atam da yuxuma xəstə halı ilə gəlir. Özümü yaxşı hiss edib sağaldıqda, yuxuma qonaq gəlib sevinc içində gülümsəyir. Adil Mirseyid adına bir iş görəndə, mütləq həmin gün mənə gülümsəyər, yuxuda da olsa...

Yağışın apardığı adam

Ömrünün sonuna qədər çətinliklərin, problemlərin mənəgənəsində qalan Adil Mirseyid üçün həm şeir yazmaq, həm də rəsm çəkmək, bir növ, ağrılarından müvəqqəti də olsa, uzaqlaşmaq, necə deyirlər, öz xeyallarına baş vurmaq idi. Möhtəşəm Parisi bir anlıq kiçilmiş şəkildə yağış damlasının içində təsəvvür edək, bax, Adil Mirseyidin də xeyalları o cür idi. Ayanın sözlərinə görə, yağışın Adil Mirseyid üçün gətirdiyi xeyalları elə həmin yağış da yuyub aparırmış...

- Sabah yağacaq yağış Adil Mirseyidin pəncərəsini bu gündən döyərdi... Xüsusən, yağışlı axşamların melanxolik quşsəsi onun ruhuna çox yaxın idi. Bəli, yağışlı havaları, bir də yağış səsini öz səmindən çox sevərdi. Saatlarla yağışı izlərdi, çətirsiz və papaqsız gəzintiyə çıxardı. Narahat qalardım ki, soyuq olar, xəstələnər. "Yasəmən qoxulu may yağışları", "Yağmurlar mövsümündə", "Yağış xalçası", "Yağış motivi" – bunlar atamın yağışa ithaf etdiyi şeirlərin bir neçəsidir.

"Atamın ömrü boyu yazı masası olmadı"

Olmayan yazı masasında yazılanlar

Xəyalları yuyulub getsə də, o, yorulmadan yazırdı. Özü də, olmayan yazı masasında "yazırdı"... Bu gün Adil Mirseyiddən nə oxuyuruqsa, həmin yazı masasının yoxluğuna borcluyuq. Kim bilir, bəlkə də, o yazı masası olsaydı, Adil Mirseyidin şeirləri belə təbii alınmazdı:

- Adil Mirseyid azad adam idi. Atam üçün yazmaq, rəsm çəkmək çətin deyildi. Üzərində hər zaman qələm-kağız olardı. Elektrik qatarını çox sevərdi, Buzovnadada yaşayanda işə onunla gedib-gələrdi. Yolboyu mütləq nələrsə yazardı, qeydlər aparardı. Hətta yastığının altına belə qələm-kağız qoyardı. Bəzən gecələr oyanaraq, nələrsə qeyd edib yenidən yatarıdı.

Mətbəxdə işləməyi, yazanda, rəsm çəkəndə şirniyyatla çay içməyi çox sevərdi. İnanın, səmimi deyirəm, bir gecəyə bir-iki ayın işini görərdi. Şam işığında işləməyi, bir də tuşla, peroyla yazı yazmağı xoşlayardı.

Bəli, onun yazı masası yox idi. Amma çox istəyərdim, onun da hamı kimi, emalatxanası və yazı masası olsun, olmadı...

Bir "kitab"ın sonu

Olmadı... Və şair ömrünün sonunda xəstəliklə mübarizə aparanda həmin olmayan yazı masası hər saniyə gəlib onun gözlərinin önündə dayanaraq, yazmaq gücündə olmayan şairin ağrılarına daha da artırdı. Elə bu yerdə, qızı Ayana bir sual ünvanlayın: ömrünün sonunda xəstə ikən yazma bilməmək onun üçün nə dərəcədə ağır idi ?

- Sualınıza atamın sözləriylə cavab verim: "bu dünyada, bu gözəl dünyada yazmaq istərdim, amma dilimin ucuna "fani dünya" kəlməsi gəlir". Bəli, bu fani dünyada pərvanətək özünü yanan çırağın atasına atan, qədərini öpüb gözü üstünə qoyan aşıqların üz-gözündən Haqqdan gələn bir xəfif işıq sayır. Adil Mirseyid 2011-ci ildən ağır qaraciyər xəstəliyindən əziyyət çəkirdi. 2014-cü ilin iyun ayına kimi, yəni ömrünün son bir ayına qədər yazı yazdı, rəsm çəkdi. Son bir ayı isə xəstəxanada reanimasiya şöbəsində yatdı. Həmin dövrdə heç nə yazı bilmədi. Bir ay öncəyə qədər – onun "Ekspres" qəzetindəki "Art ekspres" səhifəsi var idi – hər həftənin şənbə günləri esseləri yayımlanırdı. Ömrünü, canını yazıya verən adam üçün, əlbəttə, yazma bilməmək çox ağır idi. Xəstəxanada qısa bir müddətdə özünü yaxşı hiss edən zaman onu normal şöbəyə – palataya köçürdülər. Dost-tanışları ziyarətinə gəldi. Xəstəxanaya kitablarından aparılmışdı. Bir nəfər kitab imzalamalı idi, təsəvvür edin, əli qələm tuta bilmədi, üzümə baxdı, mənədən kömək istədi... Çox kədərlə, ağrılı idi, ürəyim parçalanırdı.

Rafiq Həşimovla Səlim Babullaoglu ziyarətinə gəlmişdilər – sağ olsunlar, tez-tez atama baş çəkərdilər, onu tək qoymazdılar – söhbət əsnasında, atam Səlim müəllimə Nazim Hikmətdən bir misra dedi: "sonu xoşbəxtliklə bitən kitablar yollayın mənə..." Vəziyyəti ağırlaşandan sonra yenidən reanimasiyaya köçürdülər.

Öləcəyini bilirdi – anama demişdi bunu – odur ki, təkidlə evə aparılmasını istədi, biz də gətirdik... Amma bizimlə heç iki gün yaşaya bilmədi: 63 yaşında əbədi yuxuya getdi. Hə, Elmin, böyük şairlərin taleyi, sonu xoşbəxtliklə bitən kitablara bənzəmir...

Şairin qızı onun xəstəliyindən, ömrünün sonunda yaşadığı ağrılardan danışanda sanki o günləri yenidən yaşayır. Lakin danışır, nə qədər çətin olsa da, Adil Mirseyid ömrünün son akkordlarını bizim üçün səsləndirir:

- Öz problemi və ehtiyacları barədə axıra qədər heç kəsə demədi. Onun xarakteri tamam başqa idi. Hərdən elə olurdu ki, dərmanlara-filana pul lazım olurdu. Amma atam dostlarının heç birinə bu barədə demirdi. 2011-ci ildə təsadüf nəticəsində xəstəliyini öyrəndik: atamın həmişə mədəsi ağrıyırdı deyə, həkimə getdik, UZI aparatından çıxıqdan sonra sağalmaz xəstəliyə düşən olduğunu bildik. Xoşbəxtlikdən çox gəlirli bir iş götürmüşdü, bu səbəbdən müəyyən qədər vəsait olsa da, çox bahalı xəstəlik olduğundan, məbləğ yetmədi. Daha sonra rayondakı dədə-baba evimizi satdıq. 2011-ci ilin dekabrında ilk fərdi sərgisi keçirildi. Elə sərginin pulları da o müalicəyə getdi. Xəstələnəndən sonra dostları tez-tez baş çəkirdilər. Hər gün gecə saat 12-yə qədər evimiz adamlarla dolu olardı. Onu xəstəxanaya yatıranda isə artıq çox gec idi. Həkimlər deyirdilər ki, bu, artıq finaldır, amma nə qədər davam edəcəyi bilinmir. Mən də hər gün onlarla buna görə dalaşırdım, aqibətlə barışırdım,

final olduğunu qəbul etmək istəməyirdim. Onlar hər "final" dedikcə, mən ağlayırdım. Sonra infarkt keçirdi, xəstəxananın dəhlizinə çöküb o qədər ağladım ki, bir neçə həkim mənə sakitləşdirə bilmirdi.

Atamdan sonra bu evə heç cürə qayıda bilmirdim. Ömrünün son gecəsi nə təhər qışqırdımsa, beynimdə ağır yarandı. Həmin gecə üç təcili yardım gəldi – ikisi atama, biri mənə. Elə son gecə yaxın dostlarının hamısı özünü çətdirdi. Morfi axtarıldı, tapılmadı. Allah sanki özü bir ağrıkasıcıyla onu yatırdı. Elə yatdı ki, xorhaxor, sən demə, o son xırıltı imiş. O səs hələ də qulağımdan getmir.

Parisdən vəfalı Ləki...

Şair Əlisəmid Kür Adil Mirseyidin vəfatı ilə bağlı şeirində yazır:

*"Parisə gedən qatarlara
bilet satılmır Ləki vəğzalında,
Qəbiristanlığında yer tapılır
qərib şairinə.*

Bir bax,

bir az aralıda

*sevdiyin əncir ağacı əl uzadıb
başdaşına...*

Bir az aralıda

ana qəbri – vəfalı,

qardaş qəbri – aralı.

İnanmırdın, inanmazdın,

Bakı – Parisdən,

Ləki – Bakıdan vəfalı...

Bu gün də, elə indinin indisində də Adil Mirseyidin ruhu dəfn olunduğu Ləki torpağından Parisə boylanır – yağış damlasında gizlənən Parisə...

Amma o yağış da, o Paris də Adil Mirseyid üçün ana torpaq qədər əziz olmadı. Sonda yenidən qızını dinləyək:

- Xeyallarının ölkəsi Fransa, rüyalarının şəhəri Paris idi. Adil Mirseyidə elə gəlirdi ki, əvvəlki həyatında Fransada doğulub. Atamın öz sözlərilə sualınıza cavab verəcəm: "Qərbdə – Fransada, İtaliyada və ya İspaniyada doğulsaydım, həyatımı bütünlüklə təsviri sənətə həsr edərdim. Uca Tanrım mənim ruhumu Şərqə göndərdi, göbəyim bu torpaqda basdırıldı. Tale mənə hara atsa, yenə vətənə, məzarım olacaq torpağa döndürdü".

Hər zaman "Mən şərqliyəm" deyərdi: "Şərqdə forma ruhi dünyanın örtüyüdür. Şərqli sənətkar rəmlər vasitəsilə düşüncəni – ornamentlərimiz bunun əyani sübutudur. Şərq sənəti insanın ruhi dünyasını formalaşdırır. Bu mənada mənim Pikasso ilə dialoqum uzun illərdi davam edir. Mən özümü avropalı kimi hiss etmirəm – mən şərqliyəm. Şərqliyəm, Şərq isə miniatürdür. Miniatur isə sözdür, poeziyadır".

Belə bir xatirə də danışdı: "Bir axşam, 6-7 yaşlarında nənəmlə qohumumuzgildən gəlirdik. Yoldan gözəl bir qəlyan tapdım. Nənəm qəlyanı mənə verdi, dedi ki, gizlət, heç kimə göstərmə, böyüyəndə çəkərsən, kişi qəlyan çəkar".

2005-ci ildə "Yuğ" teatrında "Vernisaj" kitabının təqdimatı keçirildi. Dostu Eyvaz Əlləzoğlu atama tədbirdə bir qəlyan bağışlamışdı. Eyvaz Əlləzoğlunun vəfatından sonra atam bir də qəlyan çəkmədi...

Elmin NURİ

Əsəd CAHANGİR

(Əvvəli ötən saylarımızda)

Qadını kişinin qabırğası elan edən minillik mental ənənələrlə barışmayan, qəlbini istəyini sosial qadağalara qarşı qoyan, batı ilə doğu arasında qalan fərdiyətçi Azərbaycan qadını feminist ruhlu şeirin əsas qəhrəmanıdır. Məsələn, özünə Nənə təxəllüsü götürməsinə baxmayaraq, Leyla Nənənin poetik qəhrəmanı nə-nəsi kimi ölmək, anası kimi yaşamaq istəmir. Onun şeirlərindəki qrafik vizuallıq sənətdə şairi sıxan qaydalara, antiestetik, naturalist ruh isə həyatda qadını sıxan qanunlara ironiyanın ifadəsidir. Baxın, əgər Natəvan "o zülfi-yar tək xoşbu bənövşə" deyər məşuq saçlarının qoxusunu bənövşəyə təşbeh etməklə kişini başa çıxarırsa, Leyla sevgilisinin qoxusunu corab iyinə bənzətməklə kişini ayağa salır:

*Adam corabının qoxusuyla
necə doğmalaşarsa-
tək olar, kefsiz olar,
elə evə gəldiyi kimi də
corablarıyla yatarsa günlərlə
bax, elə doğmalaşmışdın mənə
corablarım kimi...*

Aysel Novruzun sevgisiz həyatın bozluğuna sətiraltı ironiya ilə dolu şeiri isə göstərir ki, çağdaş qadının ən böyük arzusu azadlıq və bu azadlığın gətirəcəyi xoşbəxtlikdir:

*Qadın evə gəldi,
çantasından çoxlu iş,
yorgunluq,
səbəbsiz kədər,
boş ürək çıxardı
qoydu masaya.
Sonra bişməmiş yeməyi,
oğlunun ağrıyan boğazını qoydu.
Bir azdan
bütün bunlardan bir sabah hazırlamalıydı:
ümidli,
işıqlı,
xoşbəxt bir sabah.*

Bəli, xanımlar ən çox sevgi(sizlik!) dən yazırlar: Elnaz Eyvazlı və Rəbiqə Nazimqızı tənhalığa məhkum qadının ağrıları poetik registrasiyadan keçirir; Moskvada yaşayan Nilufər Şıxlının qəhrəmanı isə, əksinə, bu tənhalığı özü arzulayır, amma sevgilisi ilə birlikdə, gözdən-qulaqdan uzaq, idillik bir adada və bu arzu onun Azərbaycanda yaşamadığını bilmək üçün oxucuya kifayət edir; milli şeirin Safosu, Silviya Plati, ən azı Vera Pavlovası olmaq iddiasında bulunan, freydist laddarda gəzişmələri sevən Sevinc Elsevər sevginin erotik, fizioloji yönlerini daha çox qabardır. Sevincin qəhrəmanının erotikmi bəzən aşırı sınırlara varır. O, hətta şəhid olmuş kişiyə də qəhrəmanlığına görə yox, yaraşığına görə erotik baxımdan dəyər verir:

*Cəbhədə öldürülən
kişilərin arasından
birinin şəkli üzərində
saxladı barmağını
dırnağı qırmızı boyalı qadın
"Nə qəşəng oğlamı öldürüblər!", - dedi.*

"Erkəklər", "Qadın peyğəmbər", "Doğulacaq qadın", "Qadınlarmın kitabı",

Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzinin, istedadlı gənc ədiblərin təbliği məqsədi ilə nəşrə hazırladığı «Ən yeni ədəbiyyat» antologiyasının ön sözünü oxucuların nəzərinə təqdim edirik.

"Kişilərin kitabı" ... Aysel Əlizadənin bu şeir, nəsr və tərcümə kitablarının tək-cə elə adları göstərir ki, bədii ədəbiyyatda qadın mövzusu onun düşüncəsində özünün sadəcə bədii yox, həm də nəzəri-ideoloji dərkinə çatır, açıq-aşkar feminizm şəkli alır. Gələcək ardıcıllarına poetik vəsiyyətnaməsindən isə görünür ki, Aysel özü də özünü çağdaş Azərbaycan feminizminin bayraqdarlarından biri kimi qavrayır:

*Məndən sonra doğulacaq qadın,
ruhumu vəsiyyət edirəm sənə...
Gələn bütün kişiləri,
şeirlərimi,
bir də sevgimi vəsiyyət edirəm.*

Bütün zahiri fərqlərinə baxmayaraq, bu yazarları birləşdirən bir məqam var – onlar hamısı qadıncı yazır və qadın kimi yazır. Könül Arif isə iki yöndən digərlərindən seçilir: birincisi, onun şeirlərində süuraltı axın prosesini Valexasayağı vermək cəhdinə qədər modernist forma axtarıları var; ikincisi, onun möminə qəhrəmanı sevdiyi kişinin (Lorkanın!) özünün yox, sözünün saçlarını tumarlayır. Bu, hətta Marina Svetayevanın sevdiyi zabitin atının yalnız tumarlaması da deyil:

*Qadın ömrünün
ər dodaqlarından yorulub uzaqlaşan,
oğul alını öpən,
qız saçlarını hörən yaşlarında yam...*

*Mənim sə əllərim
hələ də Uzaq Qərblimönluğündə
Sizin gur saçlarımızda dolaşmış-qalib,
yoldaş Lorka.*

Amma Marinadan fərqli, Könülün sığaltumarında cismanilik alt qatlara qovulub, sənətə sublimasiya olunub. Sənətin isə son ünvanı Allahdır. Beləcə, Lorkanın saçlarını tumarlayan əllər indi Allaha açılır. Çünki Lorka da, Allah da sözdür, biri bədii, digəri ilahi söz, biri "yalan", digəri həqiqi söz:

*And olsun axşamçağına,
ikinci vaxtına, əsr namazına,
zamana və ya
peyğəmbərin əsrinə ki,*

*mən idim o sübhçağı səmada!
Gecədən doğan Günəş kimi!*

*Gözlərimin yaşıyla yudum
Qədr gecəsini...*

Şeir haqqa gəlir və poeziyamızın sözün həqiqətə gəlməsi birinci dəfə deyil. Amma ilk dəfədir ki, poeziya bu həqiqətə Quranın müqəddəs ahəngi, kosmik əda, səmavi ton, bir sözlə, Allahın özünün hökmürəvan danışıq manerası, ilahi sözün təlqinedici siqləti ilə gəlir. Bu nə "Dədə Qorqud" şeiri, nə əruz, nə heca, nə ritmik sərbəst, nə ənənəvi verlibr, nə də ağ şeirdir. Bu, Puşkinin Qurana yazdığı ünlü nəzirələr, Buninin Quran mövzusunda yazdığı silsilə şeirlər və V.B.Ödərin poetik dualarının da ritmi deyil. Bu, məhz Quranın səmavi üslubu üçün səciyyəvi olan səs ritmidir. İlk dəfədir ki, poetik sözümüzün ürəyi ilahi ritm üstündə döyünür. İnsan Allaha, bədii söz ilahi sözə səmavi ritm üstündə qovuşur. Qədr gecəsinin göz yaşları da bu vəisalın şövqindən tökülür.

Göz yaşları dilin yox, ürəyin sözüdür. Bu söz Ulucayın axtardığı həmin ilk dildir. Arzu Hüseyin bu dillə yazmasa da, bu dilin məntiqi ilə düşünür. Xatirə Nurgül bu dili təbiətin səssizliyi, Aqşin Evrən insan nitqinin sükutunda görür. Haqlırlar, çünki içimizdəki ilahi səsi eşitmək üçün susmalıyıq.

Susmalıyıq ki, o səs dilə gəlsin. Könüldə o dilə gəlir. Amma Könül onu nə təbiət, nə də insanda yox, Yaradanın özündə tapır. O, hamının əvəzindən tövbə yaşları tökərək birbaşa bulağın gözüne əyilir. O, Allahın ən çox göz yaşlarına inandığına inanır. Gəlin, biz də inanaq.

Ən son dönəm şeirimizdə yer alan mövzular gənc nasirlərin də yazılarında öz əksini tapır. Yetmişillik yasaqdan sonra, axır ki, qutsal səmavi kitabların dilimizə çevrilməsi və ardıcıl nəşri, dünya ədəbiyyatı və incəsənəti qapılarının üzümzə açılması 90-cı illərdən sonra formalaşan ədəbi gəncliyin dini-tarixi mövzulara yönəlməsi üçün ciddi özü hazırlayıb. Zərdüşt Şəfinin "Nuhun doğulması", Mirmehdi Ağaoğlunun "Nuhun xarratı", Müşfiq Şükürlünün "Dülgərin qövmü" hekayələri də bu əsasda meydana çıxıb. Ayrı-ayrı müəlliflər tərəfindən yazılmasına baxmayaraq, "Nuhun doğulması" və "Nuhun xarratı" mövzu etibarlı biri digərinin davamı, hansısa dilogiyanın hissələri təsiri bağışlayır. Gənclərin onlarla peyğəmbər arasından məhz Nuh mövzusunda ardıcıl müaricətləri təsadüfi deyil. Onlar yaşadıkları tufanlı dövəmlə Nuh tufanı arasında bir bənzəyiş görür, dini-tarixi mövzuyla çağdaşlıq haqqında söz demək istəyirlər.

Zərdüştün hekayəsi animistik ruhuyla ünlü gürcü yazan Q.Çoxelinin hekayələrini, özəlliklə də, "Kükənlərə məktub"u yada salır. Zərdüşt təbiətə şüurlu güc kimi baxır və bu, mətnə özəl mifoloji ton verir. Hekayənin fabulasında meşə adamı odunçu qızı arasındakı faciəli sevgi durur. İnsanların nadanlığı meşə adamın ölümünə səbəb olsa da, qız bətrində onun körpəsini daşıyır. Bu körpə gələcək peyğəmbər Nuhun özüdür. Müəllifin fikrincə, Nuh tufanı insanların təbiəti və bir-birini anlamaması sonucunda baş verib. Bu problemin tarixi qatıdır. Çağdaş insanın mənəvi durumu əski çağ adamlardan köklü surətdə fərqlənmiş və deməli, yeni tufan gözlənilir. Bu isə problemin çağdaş yönüdür. Təəssüf ki, Zərdüşt, dünyasını çox erkən, yaradıcılığının başlanğıc dönəmində dəyişdi və tək-cə elə "Nuhun doğulması" göstərir ki, onun şəxsində nəsrimiz necə bir istedadı itirib. Ruhu şad olsun!

M.Ağaoğlunun "Nuhun xarratı" hekayəsi artıq tufan başlandı gündən söz açır. Zərdüşt kimi, Mirmehdi də tufan olayının baş qəhrəmanı Nuhu öz hekayəsinə qəhrəman seçmir. O, peyğəmbəri nə özü görür, nə də biza göstərir. Bu, bədii mətnin ilahi mətndən birinci fərqi. Mirmehdinin qəhrəmanı qutsal kitabı düşməyən adı bir anturaj – Nuhun gəmisinin xarratı Memesodur. Xarrat peyğəmbərin öncəgöranliyinə inanmır (!) və sonucda özü tufandan təsadüfən xilas olsa da, ailəsinin məhvəinə səbəb olur. Müəllifin fikrincə, yaxşılar tufanda qərqləndi, tufandan sonrakılar əksərən Memeso kimi uzunqulaqlardır.

Bədii məntiq burada ilahi məntiqdən nəinki fərqlənir, hətta ona qarşı çıxır. Ola bilməzi, iman gətirənlər tufanda qərqləndi, gətirməyənlər isə təsadüfən xilas olundu? Axı Allah öz Kitabında əksini deyir. Allah olan yerdə ümumən təsadüfə yer varmı? Mirmehdinin məqsədi dini inancın təlqini deyil, amma onu birbaşa inkar da eləmir. O, çağdaş mənəvi-əxlaqi sorunların ən dərin kökünə getməyə çalışır, istəyir desin ki, bu dünya binası özüündən xarabdır, yəni "Süleymanın, Nuhdan qalan dünyadır". Dini mövzu isə müəllifə, sadəcə, bədii üsul kimi lazımdır, yəni Mirmehdi bu hekayədə də özünün həmişəki postmodern qeyri-müəyyənlik ampulasındadır. Bu cür yanaşmadan sonra Nuh onu, yəqin ki, öz gəmisinə götürməzdi. Qoy olsun, bunun əvəzinə çağdaş nəsr tufanında ədəbiyyat onu söz gəmisinə götürüb.

Davamı gələn sayımızda

Sözə, bədii mətnlərə tarixin bütün dövrlərində ehtiyac olub. Söz – zamanın biləyindən yapışan, onun nəbzini yoxlayan bir təbib olub həmişə. Gərdirsin əli hər yerdən üzüləndə, dünya qələmin gücünə, bədii sözə söykənib. Bunu zaman-zaman sınaqlardan keçən ədəbiyyatımız da təsdiqləyir. Təəssüf ki, yazılan gözəl əsərlərlə yanaşı, bu günün mənzərəsi fonunda yaşanan xaotik bir söz bumuna da şahid oluruq. Bu, əsl sözə qiymət verən oxucularda bir xəyal qırıqlığı yaradır. Ədəbi mühitdə yaşananlar, məsələn, yaşından, təcrübəsindən, istedadından asılı olmayaraq, romançılığa aludə olmağın bu gün bir dəb halını alması, nəticədə sözün urvatdan düşməsi ədəbiyyatsevərləri məyus edir. Belədə klassiklərimizin tarixin dolanbaclarından keçib gəlmiş əsərlərinə bir daha üz tutmağa dərin ehtiyac duyulur. Bu baxımdan, sənətkarlarımızın əsərlərindən örnəklər verməyi planlaşdırmışıq. Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli şairlərindən olan Bəxtiyar Vahabzadənin şeirləri ilə missiyamızı davam etdiririk.

Bəxtiyar VAHABZADƏ

Əbədi mənzildə hamı - bir nəfər, Bir nəfər özü də hamı deyilmi?

Bir salama dəymədi

Bu gün mən səni gördüm,
Salam vermək istədim,
Üzünü yana tutdun.
Söylə, illərdən bəri
Qəlbimizin bir duyub
bir vurduğu illəri,
Axı nə tez unuttun?
Beş ildə gözümüzdən
axan o qanlı sellər,
Bir salama dəymədi?
Heç üzümə baxmadan
yanımdan necə keçdin?
Sən eşqin salamını
qorxuyamı deyişdin?
Yoxsa sən öz əhdinə,
ilqarına ağ oldun?
O qədər yaxın ikən,
bu qədər uzaq oldun.
Şirin gülüşlərimiz,
acı fəğanlarımız
Bir salama dəymədi?
Qayğılı anlarımız,
qayğısız anlarımız
Bir salama dəymədi?
Sən neylədin, bir düşün!
Yalnız indi anladım; ah,
sən daha mənimçün
Əlçatmaz bir çiçəksən,
Yaşanmış günlərimtək
geri dönməyəcəksən!...
Qop ey tufan, əs ey yell!
Xəzəl olum, tökülüm
Düz beş il ürəyimdə
Bəslədiyim məhəbbət,
bir salama dəymədi.
Bir günlük həsrətimə
dözə bilməyən gülüm,
Bəs nə oldu? Bu həsrət
bir salama dəymədi?
Getdin, dalınca baxdım,
can ayrıldı canımdan,
Sən necə etinasız
ötə bildin yanımdan?
Ah çəkdim, başım üstə
yarpaqlar əsdi, gülüm,
Sənin qəlbini əsmədi.
Arxana da baxmadım!
Niyə sənin yolunu
məhəbbətin kəsmədi?...
Qazancımız de, bümü?
Deyilməmiş o salam
əlvidamız oldumu?
Sən mənə zülm eylədin,
mənə zülm yaraşır.
Bir salama dəyməyən
eşqə ölüm yaraşır!

Dünyanın

Baş çıxarmaq həm çətindir,
həm asan
İblisindən, mələyindən dünyanın.
Adəm satdı bir buğdaya cənnəti,
Tora düşdü kələyindən dünyanın.
Nə gözəldir, ürək geniş, söz açıq,
Yaşamadım bir sevdamı yarımçıq.
Əzab adlı dəyirmandan narın çıx,
Keçəcəksən ələyindən dünyanın.
Arzum üçün mələyən bir cüyürdüm,
O tərədən bu tərəyə yüyürdüm.
Niyə qorxum kəfəndən?
Nə gördüm
Beşiyindən, bələyindən dünyanın?
Ey Bəxtiyar, zaman ömrü əridər,
Ölümümüz axan vaxta borc ödər.
Arxasınca palaz kimi sürüdə
Bərk yapırsan ətəyindən dünyanın.

Deyilmi?...

Ömür başdan-başa, beşikdən-qəbrə
Həyatın sevinci, qəmi deyilmi?
Ölüm bir ömürlük iztirabların-
Ağrının, acının cəmi deyilmi?
Mənəvi dünyaya qalxıb uralmaq
Qanadlı duyğuya qismətdir ancaq.
Beləysə, ömürdən,
gündən kam almaq
Hər kəsin arzusu, kamı deyilmi?
Keçir məqamlar da gündə yüz əldən
Hansı gizli əldir pozan, düzəldən.
Sənin güvəndiyin dünya əzəldən
Əkilən, biçilən zəmi deyilmi?
Ayaqlar altında yer oldu tapdaq,
Sırrını, məğzini bilmədik ancaq.
Tapdaq etdiyimiz bu qara torpaq
Əbədi mənzilin damı deyilmi?

Damızız üstündə gəzər, hey gəzər,
Hərə ürəyincə bir mənzil bəzər.
Torpağı sormağdan etmədik həzər,
Bu da ağılınızın kəmi deyilmi?

Ötəri mənzildə qədər hökm edər,
Kimimiz bal içər, kimimiz zəhər:
Əbədi mənzildə hamı - bir nəfər,
Bir nəfər özü də hamı deyilmi?

Təklil

Xəyal gah dağdadır, gah da aranda
Gah göyə yüksəlir, gah enir insan.
Otaqda 1 saat tək oturanda,
100 ilin dərdiylə yüklənir insan.
Elə bil divarlar gəlir üstünə
Qulağın səslənir, qəlbini döyünür.
Alışıb yanırısan sən öz tüstünə,
Nidalar gözündə suala dönür.
İnsanı tez yorar düşüncələr də,
Verib nəfəsini dərd udar insan.
Özündən başqası olmayan yerdə,
İnsan olduğunu unudar insan...

Bir günəş bəs edər, pərişan olma,
Sənin yüz Kür qədər göz yaşın olsa.
Mən dərd hücum etsə, könül, sıxılma,
Bir nəfər dərd bilən sirdaşın olsa.

Dünyaya gəlmədik biz əbəs yerə,
İnsanı insan da bizə gərəkdir.
Bağataq qımına çəkilənlərə
Ürək nə gərəkdir, dil nə gərəkdir.

Çay çaya qovuşmaz sular daşmasa,
Ulduzun ulduzla ünsiyyəti var.
Göydə buludlar da qoşalaşmasa
Nə ildırım çaxar nə yağış yağar.

Yol tapa bilərmə saz ürəklərə,
Mizrab asta-asta telə dəyməsə?
Çıxarmı qönçədən tək bir cə kərə,
Büllülüün nəfəsi güllə dəyməsə?

Öz el-obasını tərək etdiyindən
Tək-tənha dolanır bayquş bu gün də.
Kolların dibində tək bitdiyindən,
Boynunu bükük olur bənövşənin də.

O dəvə qabda su daşa bilməz,
Quş da tək qanadla dağ aşa bilməz.
Kösöyün ikisi çöldə də yanar,
Biri ocaqda da altısa bilməz.

Qəlbimdə min sözüüm,
min söhbətim var,
Mən deyim, siz deyir,
dil yorulmasın.
Yığılm, yığılm başıma dostlar,
Mənim bir günüm də sizsiz olmasın.

Dostların qəlbidir yurdum,
məskənim,
Ürəkdə bir nisgil gərək olmasın.
Sağlığım bir yana, a dostlar, mənim;
Soyuq məzarım da heç tək olmasın

Yaman darıxmışam...

Yaman darıxmışam səninçün,
yaman!
Mən əsir düşmüşəm öz istəyimə.
Nifrəti gizlətmək asandan asan
Sevgini gizlətmək çətinmiş, demə!

Haraylar yüksəlir könlüdən yenə,
Bu necə haraydı, bu necə haydı?
Öhdəmdən gələrdim... Gözüm üzünə
Qulağım səsinə darıxmasaydı...

Yaman darıxmışam... Bu nədir yenə
Ağlım sağa baxır, ürəyim sola.
Ürəyim dönübdir göy göyərçinə
Qonub sən gedəli sən gələn yola.

Yaman darıxmışam... Hər axşamçağı
Arzumu günəşin telinə sardım.
Mənimlə olsaydı, mən darıxmağı
Zamana ən uzun ölçü sanardım...

Yuxuma gəlmişdin... Qısıldıq kiñcə
Danışdıq... Yel əsdi...
Dağıldı dərd-qəm.
Kölgəyə dönmüşdüm, səni görüncə
Sənin işığında yox oldu kölgəm...

Allah

("Fəryad" pyesindən)

İdraka yol açmış gecədən
gündüzə ALLAH!
Güldürməsən öz könlünü
gülməz üzə ALLAH!
Dünyaya şəfəqlər kimi
tanırım səpələnmiş.
Qəlbini gözü yanmazsa
görünməz gözə ALLAH!

ALLAH bilirik cismi deyil,
bəs nədir ALLAH?
Ən yüksək haqda olan
haqiqətdir ALLAH!
Dondunsa təkamülçə
gözəllik qabağında.
Dərk et, bu təcəbbüdə,
bu heyrətdədir ALLAH.

Bildik, bilirik gizlidir
insandakı qüdrət.
Hər kəs onu fəhm etməsə
acizdir o əlbət.
İnsanın əzəl borcudur
insanlığa hörmət.
İnsanlığa hörmətdə,
ləyaqətdədir ALLAH!

Fitrətdə yatır sözdə sözün
öz yükü fikrin.
Seçmiş, seçəcək daima
tükədən tükü fikrim.
Mən bir ağacam yarpağı
sözlər kökü fikrim.
Sözlərdə deyil sözlərdəki
hikmətdədir ALLAH!

İnsan! Tərədən-dırnağa
sən arzu-diləksən.
Nəfsində doyumsuz,
fəqət eşqində mələksən.
Zülmün üzünə haqq deyilən
şilləni çək sən.
Şillən də möhürlənmiş
o qeyrətdədir ALLAH!

Cahil enər alçaqlığa öz
qəddini yeməz.
Vicdandan əgər dönsədə,
öz xeyrindən dönməz.
Zülmətdə, cəhalətdə,
ədavətdə görünməz.
İlqarda, sədaqətdə,
məhəbbətdədir ALLAH!

Ağıl başqa, ürək başqa

Bir-birinə bənəzsə də,
Yel başqadır, külək başqa.
Ətri də xoş, rəngi də xoş
Gül başqadır, çiçək başqa.

Hər diki yoxuş bilmə, gəl,
Hər meyi meyxos bilmə, gəl.
Hər uçanı quş bilmə, gəl
Quş başqadır, bəcək başqa.

Hər dərdinə ortağ mənəm,
Hər ağrını tən bölənəm,
Sən çəkənsən, mən gələnəm
Gəmi başqa, yedək başqa.

Haqqın yolu-öz yolumdur,
Əyilməyən düz yolumdur,
Xeyirlə şər sağ-solumdur
Şeytan başqa, mələk başqa.

Bir diləyə mən calandı, mən,
Gah qazandı, gah talandı, mən,
Ömrüm boyu haçalandım
Ağıl başqa, ürək başqa.

Dilək oldu mənim adım,
Pərvazlandı qol-qanadım,
Çatmadı səbrim, inadım
Əməl başqa, dilək başqa.

(Əvvəli ötən sayımızda)

Ən yüksək səviyyədə verilən bu göstərişdən sonra Azərbaycan rəhbərliyi, sərəncamında olan qüvvələri filmin çəkilməsi üçün səfərbər etdi. Çəkilişlərlə bağlı işlər Azərbaycan K (b) P MK-nın birinci katibi M.C.Bağirov və ideologiya üzrə katib Q.Məmmədov səviyyəsində nəzarət olunurdu. 1944-cü ilin əvvəllərində başlanan hazırlıq işləri prosesində bəstəkar kimi dəvət olunan Niyazi əsərin yeni musiqi redaksiyasını tamamladı, S.Rəhman ssenarinin son variantı üzərində işini başa vurdu. Ssenarinin oxunuşu və müzakirəsi 1943-cü il mayın 11-də Bakı kinostudiyasının direktoru yanındakı Bədii Şurada oldu. Şura üzvlərindən başqa S.Vurğun, M.Rəfil, A.Bənzərov, R.Təhmasib, A.Quliyev, Q.Braginski, D.Feldman, X.Əmirzadə, Q.Salamzadə, Ş.Seyxov, M.Dadaşov S.Bədəlov, H.İsmayilov, İ.Qasimov və başqalarının iştirak etdiyi bu yığıncaqda studiyanın direktoru R.Rza bəzi nöqsanlara baxmayaraq, ssenarinin çəkilişə yararlı olduğunu qeyd etdi. Əvvəlcə quruluşçu rejissor kimi A.Quliyev, A.İsgəndərov, Q.Braginskiyin namizədləri nəzərdən keçirilsə də, 1943-cü il oktyabrın 21-də R.Rza yaradıcı qrupun R.Təhmasib, M.Ləşşenko, Ə.Atakişiyev, M.Dadaşov, Niyazidən ibarət tərkibini təsdiq etdi. Bədii Şura dekabrın 1-də filmin rejissor ssenarisini təsdiqləyib Moskvaya göndərdi və ekran əsəri 1944-cü il martın 22-də SSRİ XKS yanında Kinematografiya işləri Komitəsinin sədri N.Bolşakov tərəfindən təsdiqlənəndən sonra istehsalata buraxıldı.

Komitənin rəyində göstərilirdi ki, "Arşın mal alan" filmi Azərbaycan bəstəkarı Üzeyir Hacıbəyovun Şərq ölkələrində çox böyük şöhrətə malik, 26 dilə tərcümə olunmuş məşhur musiqili komediyasıdır". Dərin, milli kökləri ilə birlikdə canlılığına və şüxluğuna görə, Rossininin əsərini xatırladan yüngül, zərif musiqi, sürətlə inkişaf edən şən süjet, poeziya və xalq yumoru ilə dolğun obrazlar – bütün bunlar komediyanı Azərbaycan musiqi sənətinin gözəl nümunəsi səviyyəsinə qaldırır". Rəydə komitənin göstərişi ilə rejissor ssenarisində bir sıra süjet ixtisarlardan istifadə, mətnin yenidən tərcümə olunduğu, əsərin ədəbi qiymətinin xeyli artdığı, filmin dekorativ kompleksinin sadələşdirildiyi, səbəbindən İttifaq ekranı üçün maraqlı olacağını nəzərə alıb, iki variantda – Azərbaycan və rus dillərində – çəkilməsinin vacibliyi qeyd olunurdu.

Respublika rəhbərliyinin hərtərəfli qayğısı və köməyi, Ü.Hacıbəyovun yardımı nəticəsində R.Təhmasib və N.Ləşşenko gözəl yaradıcı qrup yaratdı. Filmin baş operatoru Ə.Atakişiyev, quruluşçu opera-

toru M.Dadaşov, musiqi redaktoru Niyazi, quruluşçu rəssamı Y.Şvets, səs operatoru A.Kərimov, rejissoru İ.Əfəndiyev, rəssamı A.Qumriyev, geyim rəssamı İ.Axundov, rejissor assistentləri Z.Kazımova, Ə.Məlikov, N.Rusanova, operator assistenti K.Həsənov, montaj assistenti A.Strijova, direktorları D.Yevdayev, T.Hüseynov idi. 1944-cü il iyunun 7-də təsdiqlənmiş rol bölgüsünə görə, əsas rollara gənc və istedadlı müğənni Rəşid Behbudov - (Əsgər) və aktrisa Leyla Cavanşirova - Bədirbəyli - (Gülçöhrə) dəvət olunmuşdular, digər obrazları Ə.Hüseynzadə (Sultan bəy), L.Abdullayev (Vəli), M.Kələntərli (Cahan), İ. Əfəndiyev (Süleyman), R.Mustafayeva (Asya), F.Mehrəliyeva (Telli), M.Əliyev (Məşədi İbad) ifa edirdilər. Ə.Atakişiyev eyni zamanda filmin geyim və dekor eskizlərini verərək, əsərdə milli koloritin saxlanmasına böyük zəhmət sərf etdi.

Baş rolların ifaçılarının seçilməsi çətin bir prosesə çevrildi. Onlar yalnız Ü.Hacıbəyov dəvət olunmuş namizədləri bəyənəndən sonra sınaq çəkilişlərinə buraxılırdılar. Gülçöhrə obrazına çəkilmək istəyən 50 qız arasından Üzeyir bəy L.Cavanşirovanı seçdi. Əsgər roluna dəvət olunan namizədlərdən isə heç biri onun xoşuna gəlməmişdi. Həmin ərəfədə Ermənistan Dövlət Caz Orkestrinin tərkibində Bakıya gəlmiş Rəşid Behbudovun konsertdəki ifasını eşidən rejissor R.Təhmasib Ü.Hacıbəyova gənc müğənnini dinləməyi məsləhət gördü.

Növbəti konsertdə R.Behbudova qulaq asan bəstəkar onu sınaqdan keçirmədən rola təsdiq etməyə razılaşdı. O illərdə R.Behbudov səhnədəki bütün çıxışlarına "Arşın mal alan" operettasından bir neçə ariyanı ifa etməklə başlayırdı. Onun atası, Ü.Hacıbəyovun yaxşı tanıdığı Məcid Behbudov cavanlıq illərində arşınmalçılıq etmişdi, güman ki, Üzeyir bəy əsərdə məhz M.Behbudovun prototipini yaratmışdı.

Filmin çəkilişləri 1944-cü ilin ortalarında başladı. İşlərin gedişini daim diqqət mərkəzində saxlayan Azərbaycan K(b)P MK filmin maddi təminatını, çətinliklə də olsa, ödəyə bildi. Çəkiliş prosesində istifadə olunan əşyalar butafor deyildi, muzeylərdən götürülmüşdü. Hətta qızıl, bəzək və ev əşyaları xüsusi elanlarla çəkiliş müddətinə əhalidən əldə edilirdi. Rejissor R.Təhmasibin ssenaridə hadisələrin baş verdiyi dövrü və mühiti gözəl bilməsi, baş operator Ə.Atakişiyev və operator M.Dadaşovun milli koloriti ustalıqla lentə köçürmələri, aktyorların gözəl oyunu bitkin ekran əsərinin yaranacağından xəbər verirdi.

Bununla belə, R.Behbudovun Bakıda, üstəlik, "Arşın mal alan" filmində baş rola çəkilməsini Ermənistanda böyük qısqançılıqla qarşıladılar. Caz Orkestrinin, hətta Ermənistan Respublikasının rəhbərliyi Bakı kinostudiyasına, Azərbaycan K(b)P MK-ya teleqramlar vurur, R.Behbudovu dövlət tədbirində iştirak etmək üçün İrəvana çağırır, orkestrin bir çox xarici ölkələrə dəvət almasını vurğulayıb, onu şirnikləndirməyə çalışırdılar. M.C.Bağirov Stalinin göstərişinə yüksək səviyyədə əməl etmək məqsədi ilə R.Behbudovun Bakıda qalması üçün tədbirlər gördü, hətta onun mənzillə təmin olunması barədə göstəriş verdi. Beləliklə, filmin çəkilib başa çatdırılması yolundakı sonuncu maneə də aradan qaldırıldı.

Yaradıcı qrup, ilk növbədə rejissorlar R.Təhmasib və N.Ləşşenko musiqili komediyanın əslinin bütün gözəlliklərini saxlamaqla yanaşı, musiqi ilə süslənmiş nikbinliyi qorumağa, parlaq ekran əsəri yaratmağa nail oldular. Filmin uğuru gözəl quruluş və aktyor oyunu ilə yanaşı, müəlliflərin ilkin mənbəyə qayğıkeş münasibətindən, mövzunu bacarıqla kino dilinə çevirmələrindən qaynaqlanırdı. Hər cür sünilikdən və artıq cizgilərdən uzaq olan obrazlar ekranda realist, canlı və bitkin alınmış, tamaşaçı qəlbinə asanlıqla yol tapmışdı.

Filmin çəkilişi, montajı və səsləndirilməsi 1945-ci ilin ortalarına yaxın başa çatdı. M.C.Bağirovun başçılığı ilə respublika rəhbərliyi filmi qəbul edəndən sonra rus dilində olan variantını SSRİ Dövlət Kinematografiya Komitəsinə və İ.Stalinə göstərmək üçün Moskvaya göndərdilər. Kinematografiya Komitəsi filmi ehtiyatla qarşılasa da, Stalin lentə bir neçə dəfə baxandan sonra yaradıcı heyətin mükafata təqdim edilməsi haqqında göstəriş verdi. Beləliklə, Ü.Hacıbəyov, R.Təhmasib, R.Behbudov, L.Cavanşirova, M.Kələntərli, L.Abdullayev, Ə.Hüseynzadə və Ə.Atakişiyev o dövrün ən nüfuzlu Stalin (Dövlət) mükafatına layiq görüldü.

Respublika rəhbərliyinin, Azərbaycan mədəniyyətinin və milli kinomuzun nüfuzunu artıran "Arşın mal alan" filminin Azərbaycan və rus dillərində səsləndirilmiş variantları qısa müddət ərzində ekranlara buraxıldı və dərhal böyük şöhrət qazandı. Mühəribə bəlasından yenidən qurtulmuş adamlar həyat eşqi ilə çağlayan filmə dönə-dönə tamaşa edir, əsl mənəvi qida alırdılar. Hətta çəkilişdən 10 il sonra belə, film populyarlığını itirmədi. Bunun nəticəsi idi ki, 1955-ci il avqustun 18-də Bakı kinostudiyasının direktoru Z.Səfərovun SSRİ Dövlət Kinematografiya Komitəsi Bədii filmlərin istehsalı İdarəsinə göndərdiyi məktubda filmin yenidən dublyaj edilməsi ehtiyacının yarandığı, cavab məktubunda isə "Arşın mal alan"ın 1955-ci ildə planda nəzərdə tutulmuş 18 filmin hesabına ikinci dəfə dublyajına icazə verilməsinin mümkünlüyü bildirilirdi. Bununla yanaşı, respublika mədəniyyət naziri M.Qurbanov SSRİ mədəniyyət nazirinin müavini S.Kaftanova yazdığı 30 may 1955-ci il tarixli məktubunda göstərirdi ki, filmin Azərbaycan variantının surətləri həddən artıq nümayiş etdirildiyindən, yararsız vəziyyətə düşüb. Nazir yeni surətlərin dublyajı məqsədi ilə Moskvada saxlanan ilkin materialları və Azərbaycan kinoprokat kontoru üçün filmin rus dilindəki variantının 14 surətini göndərməyi xahiş edirdi.

"Arşın mal alan" nəinki SSRİ məkanında, hətta dünyanın əksər ölkələrində nümayiş etdirildi, 80-dən artıq dilə dublyaj olundu. Bu, Azərbaycan mədəniyyətinin böyük qələbəsi idi. Təkcə 1945-ci ildə filmə 16,27 mln. tamaşaçı baxdı, prokat liderləri arasında 8-ci yeri tutdu. 136 ölkədə nümayiş etdirilmiş, 86 dilə çevrilmiş "Arşın mal alan" lenti dünya kinosunun 100 illiyi münasibətilə hazırlanmış "Qızıl siyahı"ya daxil edilib. Respublika Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi 2006-cı ildə filmin Moskvaya Film Fondundakı nüsxəsini ölkəmizə gətirib, Azərbaycan dilində bərpa edərək, əsərin 60 illik yubileyi münasibətilə ta-maşaçılara təqdim edib. Uzun illər ekranlardan düşməyən, dünya ölkələrində mədəniyyətimizin rəmzi kimi qəbul olunan "Arşın mal alan" XX yüzillikdə yaranmış sanballı sənət incilərindən biri kimi, XXI yüzillikdə də öz dəyərini itirməyəcək.

Azərbaycan kinosu bu ölməz sənət incisinə 20 il sonra – 1965-ci ildə, Ü.Hacıbəyovun anadan olmasının 80 illiyilə əlaqədar yenidən müraciət etdi. Lakin bu rəngli və geniş ekranlı variant kino sənətinin klassik əsərləri arasında sanballı yer tutmuş 1945-ci ilin "Arşın mal alan"ı səviyyəsinə yüksələ bilmədi.

Ümumiyyətlə, dünya kinosunda dəfələrlə ekranlaşdırılmış əsərlər çoxdur. Amma "Arşın mal alan" musiqili komediyası ona görə fenomen sayılır ki, Şərq mədəniyyətinin bitkin nümunələrindən biri kimi, Qərb ölkələrinin, ABŞ-ın diqqətini çəkib, 5 dəfə ekranlaşdırılmasında əlavə, çəkilişinə dəfələrlə cəhdlər göstərilib. Rus kino sənayeçisi A.Xanjonkovun Yalta studiyası, Fransanın dünya şöhrətli "Pate" firması, Türkiyə kinematografçılarının əsəri lentə almaq üçün addımlar atmış, erməni işbazları hələ Ü.Hacıbəyovun sağlığında komediyasını həyasızcasına "özəlləşdirmək istəmişdilər". "Arşın mal alan" isə Ü.Hacıbəyovun dühası və öz bənzərsizliyi nəticəsində təkcə Azərbaycan mədəniyyətinin deyil, bütövlükdə dünya mədəniyyətinin incilərindən olub. Bu gün də teatrların səhnələrində musiqili komediyaya yeni quruluşlar verilir. Gələcəkdə ölməz əsərin yeni ekran variantlarının çəkilməyi də istisna deyil.

N.ƏBDÜLRƏHMANLI

"Arşın mal alan"ın tarixçəsi:

Arxiv

sənədləri nə deyir?

○ 1910-cu il... Möhtəşəmliyi ilə fərqlənən İtaliya şəhərində – qədim tarixini qoruyucu zireh kimi əyninə geyinib özünü mühafizə edən Venesiyanın küçələrində gənc və gözəl qadınla qol-qola gedən eşməbiğ kişi hamının diqqətini cəlb edə-edə qürurla addımlayırdı. İtalyanlar qafqazlı müsəlmana və yanındakı gözəl xanıma oğrun-oğrun nəzər salır, onların qaribə dildə nə danışdıqlarını özləri üçün ayırd etməyə çalışırdılar.

Venesiyanın adamla dolu küçələrinin birində həyat yoldaşı ilə qol-qola addımlayan həmin gözəl xanım, osetin əsilli general qızı Liza Tuqanova qəfildən dayanır, qarşısındakı memarlıq incisinə – füsunkar binaya baxaraq, heyrətini gizləyə bilmir: – Belə binada yaşayanlar necə də xoşbəxtdilər! – deyib ərinə nəzər salır. Amma onun laqeydliyindən, möhtəşəm memarlıq nümunəsinə gözcü nəzər salmasından inciyir. Bəli, hələ o gözəlin xəbəri yox idi ki, yanındakı kişi – bütün Qafqazda tanınan məşhur Bakı milyonçusu, neft maqnatı Murtuza Muxtarov o dəm nə düşünür. Bilsəydi, yaqın, sevincindən bilməzdi, nə etsin.

Kasıb bir əmircanlının ailəsində – Muxtar kişinin evində dünyaya göz açan, həddi-bülüğa çatmamış zəhmətə alışan, ta Tiflisə qədər gedib arabaçılıq edən Murtuza öz fərəsəti ilə şəhərin dördüncü milyonçusu ola bilmişdi. Əmircanlılar da bu fərəsətinə görə çətin durumlarında ona qahmar çıxmışdı; Martov soyadlı sahibkar qocaldığından, bütün mədən və emalatxanalarını satmaq istəmişdi. O zaman vəsaiti o qədər də çox olmayan Murtuza kənd sakinlərinin maddi yardımını ilə oranı ala bilmişdi. Böyük pullar da bundan sonra axmağa başlamışdı. Orta təhsilli olmasına baxmayaraq, şəhərin ən yaxşı mühəndislərini mədəninə cəlb edən, onlara yaxşı pul verən Muxtarov yeni qazma üsullarına yiyələnib, quyuların sirtinə bələd olaraq, hətta yeni metodlar da irəli sürmüşdü.

Amma böyük neft pullarının ardınca onu əsl faciə gözləyirdi. Artıq hamının qibtə etdiyi neft-xudaya çevrilən Muxtarov səfərdə olarkən iki qızı möhkəm xəstələnir. Onları xilas etmək mümkün olmur və milyonçunun qızları vaxtsız vəfat edirlər. Səfərdən qayıdan Muxtarov bu faciənin təsirindən çıxa bilmir; bu dərd onu ömrünün sonuna qədər izləyir və bütün günlərini arvadı Qönçəxanımda görərək, onu evdən qovur.

Bundan sonra nə zamansa evlənəcəyini ağına belə gətirməzdi. Lakin bir gün Vladıqafqazda olarkən osetin əsilli generalın ortancıl qızı Liza onu məftun edir. Aralarındakı yaş fərqi çox olsa da, osetin qızı ona həyatının ikinci baharını yaşadır... Bəli, indi Venesiyada gördükləri binaya baxaraq, heyrətini gizləyə bilməyən Liza üçün onun daha bir sürprizi var idi – Səadət sarayı. Elə Bakıya qayıdan günü Muxtarov həmin binanın inşaat planını, çertyojlarını almaq üçün Venesiyaya təcili adam göndərir.

Bakının “Tac-Mahal”ı və ya səadətə qovuşduran saray

Çertyojlar gələndən sonra inşa işlərinə başlanılır. Əvvəlcə, bina üçün indiki “İstiqlaliyyət” küçəsində yer seçilir. Lakin torpağın sahibi böyük pul qarşılığında belə o yeri satmadığından, Səadət sarayı hazırki yerində – Murtuza Muxtarov küçəsində inşa edilir. Qısa müddətdə -1911-12-ci illərdə möhtəşəm tikili tam hazır olur.

Bu müddətdə Murtuza Muxtarov arvadına bina haqqında heç nə deməmişdi. Yalnız tikinti işləri tam başa çatandan sonra onu şəhərə çıxmaq adıyla faytona mindirir və Lizanı heç vaxt unuda bilməyəcəyi xoşbəxtliyinə – Səadət sarayına qovuşdurur.

Araşdırmaçı alim, siyasi elmlər üzrə fəlsəfə doktoru Zaur Əliyev bu barədə daha ətraflı danışır:

“1912-ci ildə binanın tikintisi başa çatır. Bir gün Murtuza Muxtarov gəzinti adı ilə Liza xanımı faytona mindirib binanın qarşısına gətirir. Heyrətindən nə deyəcəyini bilməyən qadın, binanın qarşısında qulluqçularının onları qarşıladığını görüncə və sarayın ona bağlı olduğunu eşidincə, sevincinin həddi-hüdudu olmur. Bakı milyonçusu xanımı ilə bu sarayda 1920-ci ilə qədər yaşayır. Sarayın hər sütunu, tağları, buta və gülləri, pəncərə və qapıları, bəzəkçilərinin hamısı təkrarolunmaz sənət əsəri, memarlıq incisidir.

Sarayı arxitektör Ploşko fransız qotik üslubunda layihələndirib. Layihəni o hazırlasa da, bina “Qasimov qardaşları” şirkəti tərəfindən inşa edilib. Bolşeviklər Azərbaycanı işğal edəndən sonra binanın adı dəyişilərək, Əli Bayramov adına Qadın klubu olub. Daha sonra isə Şirvanşahlar muzeyi kimi fəaliyyət göstərmiş. Uzun illər nikah evi kimi istifadə olunub.

Onun iç interyeri də çox gözəldir. Sarayın podratçısı Hacı İmran Qasimov tikilməkdə olan binanın eyvanındakı əsgər heykəlini yerləşdirərək yere yığılır və vəfat edir. Onun həyat yoldaşı Rübabə xanım isə bu dəhşətli hadisəyə dözə bilməyib 2 həftədən sonra özünə qəsd edir...

Liza xanımın özü vladiqafqazlı general Tuqanovun ortancıl qızı olub. 1865-ci ildə Rusiyanın Vladıqafqaz şəhərində anadan olub. Onun valideynləri polkovnik Aslanbəy Tuqanov və Pşaxanım Duda-rova ən hörmətli zadəgan nəslinə mənsub idilər. M.Muxtarov Vladıqafqaza səfəri zamanı onunla tanış olur və elə həmin şəhərdə Liza xanım Tuqanova ilə evlənilir. Murtuza Muxtarovun elçilik mərasimləri çox dəbdəbəli və təmtəraqlı keçib, toy mərasimi isə 7 gün, 7 gecə davam edib.

Muxtarovun ölümündən sonra həyat yoldaşı Liza xanım bir müddət ərinin onun üçün tikirdiyi Səadət sarayının qonşuluğunda yerləşən evlərdən birinin zirzəmisində yaşayır. Sara xanım Aşurbəyli danışır ki, o, anası İsmət xanım ilə birlikdə Liza xanım Muxtarovaya baş çəkmiş. O zaman bolşeviklərin göydə axtarıqları milyonçu arvadı xaricə qaçmaq məqsədilə saxta da olsa, bir türk paşasına ərə gedib, Türkiyəyə qaçır. Lakin burada da bəxti gətirmir. Yolyoldaşı onu aldaraq son varidatını da əlindən alır və aradan çıxır. Bəzi mənbələrdə qeyd edilir ki, Liza xanım 1950-ci illərdə Marseldə vəfat edib, amma onun məzarının yeri barədə heç bir məlumat yoxdur”.

Liza, əslində, Murtuza Muxtarov intihar edən zaman ölmüşdü. Çünki onun xoşbəxt günləri də o məşhur intihar hadisəsi ilə sona çatmışdı. Taleyin gərdisinə bax ki, Murtuza Muxtarovun dəhşətli sonluğu, yəni Lizanın faciəsinin başlanğıcı da Səadət sarayının qismətinə düşdü. Muxtarov məhz bu saraya girən bolşeviki öldürəndən sonra sonuncu gülləni özünə vurdu. Xalq yazıçısı Qılman İlkinin “Bakı və bakılılar” kitabında bu barədə maraqlı qeydlər var:

“Təbiətə çox məğrur olan Muxtarovun həyatı faciə ilə bitir. Bakıda aprel inqilabının ilk günləri idi. Bu günlərin birində Muxtarovun Vrangel (indiki Əhməd Cavad) və Persidski (indiki Muxtarov) küçələrinin tinindəki mənzilinə iki silahlı hərbçi gəlir. Muxtarov qapını açıb, onları gördükdə atəş açaraq, Anosov adlı birisini öldürür, ikinci gülləni də öz alına çaxır. İnqilabın ilk günlərində şəhərdə talan başlanmış və bir neçə gün davam etmişdi. Bakılılar davam edən talanı “Talan həftəsi” adlandırdılar. Aranın qarışmasından istifadə edən soyğunçular evlərə, idarələrə basqın edir, arvadların qullaqlarından, boyunlarından qızıl bər-bəzəyi zorla çıxarıb, qiymətli avadanlığı aparırdılar. Soyğunçuların içərisində bolşeviklərə də rast gəlmək olardı. Köhnə bakılıların dediklərinə görə, talanlara başçılıq edən Mikoyan ilə Sərkis idi. Şəhərdəki özbaşnalığı Muxtarov eşidir və görürdü. Muxtarovların ailə həkimi olan almanın dediyinə görə, onsuz da son hadisələrdən əsəbləri pozulmuş Muxtarov evinə soxulan bolşeviklərə əsəbi vəziyyətdə atəş açmışdı”.

Muxtarovun özü faciəli şəkildə dünyasını dəyişsə də, onun Azərbaycan xalqına miras qoyduğu Səadət sarayı bu gün də Bakı Nikah Evi kimi fəaliyyət göstərərək, hər il minlərlə azərbaycanlı gənci səadətə qovuşdurur..

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin Bakıda tarixi memarlıq abidələrinin qorunması, paytaxtın simasının müasirləşdirilməsi ilə bağlı həyata keçirdiyi tədbirlər çərçivəsində 2007-ci ildə Səadət sarayında da təmir-bərpa və yenidənqurma işlərinə başlandı. Burada yenidənqurma işləri 2010-cu ildə yüksək sürətlə aparıldı.

Binada ümumi bərpa işləri və interyerin yenidən qurulması fransalı, italyalı və yerli mütəxəssislər tərəfindən hazırlanan layihə əsasında həyata keçirildi. Yenidənqurma işləri zamanı binanın interyerində 12 min 500-dən artıq bəzək elementi bərpa olundu. Döşmə, divarlar mozaik mərmər və parketlə üzləndi, məhəccərlər şəbəkə metaldan hazırlandı.

Fasaddakı qırılan bəzək elementləri və lövhələr yeniləri ilə əvəzləndi, çatlar bərpa edildi, binanın tikintisində istifadə olunan vulkan tipli üzlük daşlarının eynisi tapılaraq dəyişdirildi. Bü-növrə yeni dəmir-beton lövhələrlə möhkəmləndirildi və qrunt sularından müdafiəsi təmin edildi. Səadət sarayının 9 bal gücündə zəlzələyə davamlı hala gətirilməsi üçün binanın konstruksiyası, yükdaşıyan divarları, arakəsmələri xüsusi “Histeretik dempfer” sistemi ilə möhkəmləndirildi...

P.S. Bu binanı hardasa, Bakının “Tac Mahal”ı adlandırmaq olar. Və bir də kim bilir, bəlkə də, Liza indi xoşbəxtdir. Böyük şəhərin adamla dolu küçə boyu həmin eşməbiğ kişi ilə qol-qola addımlayaraq, gördüyü bir binanın möhtəşəmliyinə heyrətlənilir və “belə bir binada ailə quranlar necə də xoşbəxtdir”, deyir...

Elmin NURİ

○ **“Fikir savaşları” silsiləsindən ikinci yazımızda qədim yunan filosofu Sokratın iki şagirdinin – Aristip və Antisfenin mübahisəsi barədə danışacağıq. Bu filosoflardan biri həyatın mənasını həzzdə, digəri isə həzzdən imtinada görürdü.**

“Xoşbəxtlik həzzdədir”

Sokratın şagirdi, yüz il fəaliyyət göstərən Hedonik fəlsəfi məktəbini yaratmış Aristip sual edirdi ki, insanların hamısı üçün ümumi olan nədir, bir-birilə xeyli fərqləri olan insan həyatları nədə oxşarırlar? Təbii ki, xoşbəxtliyə canatmada!

Xoşbəxtlik nədir? Aristipə görə, xoşbəxtlik bizə duyğular vasitəsilə görünür: özünü rahat hiss edirsənsə, bu ovqatı məntiqi əsaslandırmağa ehtiyac yoxdur, duyğuların sənə deyir ki, bu dəqiqə xoşbəxtsən. Yəni xoşbəxtliyin göstəricisi konkret hallarda sənə keçirdiyin hisslərdir, içini saran müsbət emosiyalardır. Deməli, varlığında həzz duyursansa, xoşbəxtsən, əzab çəkirsənsə, xoşbəxtlik yoxdur.

Aristip deyirdi ki, duyğuların mahiyyəti hərəkətdədir: hərəkət yüngül olanda xoş hisslər yaranır, kəskin olanda ağrı. Hərəkət hissə-dilməz olanda və ya heç olmayanda isə nə həzz yaranır, nə ağrı. Buradan filosof nəticə çıxarırdı ki, davranışlarımızın məqsədi, həyatımızın hədəfi həzz olmalıdır. Aristipin yaratdığı məktəbin fəlsəfəsi də elə budur – yunancadan tərcümədə həzz mənasını verən hedonizm. Söhbət, təbii ki, cismani məmnunluq hisslərindən gedir. Belə ki, bu fəlsəfənin tərəfdarları bədən həzzini intellektual həzzdən güclü hesab edirdi.

Aristip deyirdi ki, ancaq həzzə canatma kor-koranə olmamalıdır. Bilirsənsə ki, həzzdən sonra əzab çəkəcəksən, belə həzzdən bəri başdan imtina etmək və əksinə, çəkdiyən əzabların dalınca böyük həzzin gələcəyini bilirsənsə, belə əzablara tərəddüdsüz qatlaşmaq lazımdır. Yəni Hedonik məktəbin fəlsəfəsi mütləq hedonizm deyil, ayıq başla, sağlam məntiqlə idarə olunan hedonizmdir.

Aristip həm də hesab edirdi ki, həzz yalnız indiki anda dəyərlidir. Keçmişdə aldığın həzzin təəsüratlarını bu günün ləzzətinə çevirmək olmur, keçmiş həzzin xatirəsi həmin vaxtdakı sevinci olduğu kimi yaşatmır bizə. Həm də zaman içində yaxşı bir şeyin itkisini yada salmağın da səni kədərləndirir. Gələcəkdə səni gözləyən həzzi də indi yaşamaq mümkün deyil, çünki gələcək həmişə qeyri-müəyyəndir və həm də mümkündür ki, sabaha bəslədiyən ümid puç olsun və gözlədiyən baş verməyəndə isə bu, sənə əzab verəcək. Həyatın mənası məhz bu gün, məhz bu dəqiqə yaşadığın həzzdədir. Keçmişə qayıtmaq, gələcəyə baxmaq, bu günü yaşamaq – hər dəqiqəni müsbət emosiyalarla doldurmaq lazımdır.

“Xoşbəxtlik həzzdən imtinadadır”

Ancaq Sokratın başqa bir şagirdi, Afinada Kiniklər fəlsəfi məktəbini yaratmış Antisfenin tamam başqa cür düşündüyü. O, “insanı xoşbəxt edən nədir?” sualına cavab axtaran Aristipdən fərqli olaraq, məsələni belə qoyurdu: “insanı xoşbəxt olmağa qoymayan nədir?” Yəni Antisfenə görə, hər şeydən əvvəl xoşbəxtliyə gedən yoldakı əngəlləri aradan götürmək lazımdır.

Filosofun fikrincə, bu yolda birinci əngəl əmlakdır, xüsusi mülkiyyətdir. Niyə? Əvvəla, həyat təcrübəsi göstərir ki, məişətdə heç nəyi olmayan hər şeyi olana paxıllıq edir, paxıllıq isə əzablı hissdır. Başqa tərəfdən, heç nəyi olmayan var gücü ilə çalışır ki, onun da malı-mülkü olsun və bu zaman çox ağır əziyyətlərə qatlaşır, ömrünü daimi qaçaqçaqda, mübarizədə, gərginlikdə keçirir.

Fikir savaşları

İki şagirdin qarşıdurması

**Aristip:
Xoşbəxtlik –
həzzdədir!**

**Antisfen:
Xoşbəxtlik –
həzzdən
imtinadadır!**

Məişətdə hər şeyi olan isə daim bu mülkiyyəti itirmək qorxusu ilə yaşayır və deməli, o da narahatdır, o da zülm çəkir.

Yoxsullar paxıllıq məngənəsində, varlılar qorxu qəfəsində və beləcə, hər ikisi çırpınır.

Yoxsullar varlılara qəsd etməyə həmişə hazır, varlılar isə onların qəzəbindən qorunmaq çəbalığında. Paxıllıq və qorxu düşmənçilik yaradır ki, Yer kürəsindəki toqquşmalar da əsasən bu amillərdən irəli gəlir. Antisfenə görə, əmlak – şərdir. Bütün cinayətlərin motivi hərislikdir, tamahdır: xüsusi mülkiyyət instinkti insanlıq tarixində həmişə adamları ən naqis əməllərə təhrik edib.

İkinci əngəl cəmiyyətin boynumuza qoyduğu stereotiplərdən, normalardan asılılığımızdır. Biz öz daxili istəklərimizi boğmağa və cəmiyyətin buyurduğunu etməyə borclu sayılırıq. Özünü süni və şərti ictimai ehkamların, bəzən hətta onların ən axmağının, ən mənasızının çərçivəsinə salmaq insanı mənfii emosiyalarla yükləyir.

Bəs nə etməli?

Antisfen deyirdi ki, xoşbəxt olmaq üçün, birincisi, özünü əmlakdan azad etməlisən. İkincisi, ictimai normalardan, mental buxovlardan qurtulmaq, həmişə özün istədiyini kimi hərəkət etmək, özünə harmoniyada olmalısən. Nəhayət, bütün Yer nemətlərindən və həzlərdən imtina etmək lazımdır.

Antisfenin özü də inkar etmir ki, təklif etdiyi həyat təzi heyvan yaşayışına oxşayır. Əksinə, vurğulayır ki, heyvanlar heç vaxt utanmadan, peşman olmadan, ümid etmədən, ümidini itirmədən sadə bir həyat yaşayırlar: onlara bizim ehtiraslarımız yad olmadığına və bizim sarsıntılarımızı yaşamadıqlarına görə həmişə rahatdırlar, qayğısızdırlar.

Məhz həyat təzi baxımından heyvanlara oxşamaq çağırışına görə müasirləri Antisfenə və onun davamçılarna “kinik” – “it” deyirdilər.

Bu məktəbin təmsilçilərini bəzən “sinik” da adlandırırlar.

Antisfen məktəbinin təmsilçiləri nirdə paltarla kifayətlənir, quru yerdə yatır, əllərinə nə düşdü, yeyir, “avara” həyat təzi keçirirdilər. Bütün bunları həmin filosoflara irad tutanlara isə belə cavab verirdilər: “Günəş çirkəbi işıqlandıranda çirkəba batmır”. Məsələn, Diogenin var-yoxu bir pləş, bir torba və bir asadan ibarət idi. Deyilənə görə, əvvəllər onun su içmək üçün bir qabı da varmı, ancaq filosof bir gün bir uşağın ovucu ilə su içdiyini görüb qabı da tullayır. Azad sevgi ideyasını alqışlayan, özünü dünyaya vətəndaşı elan edən, cəmiyyət doqmalarına nümayişkarənə şəkildə məhəl qoymayan Diogen pozitiv asketizmi təbliğ edirdi. O, başqalarının yanında elə şeylər edirdi ki, adətən, o cür hərəkətləri təklid edənlər və hətta elə şeylər edirdi ki, o hərəkətləri heç təklid etməyə yaxşı hal sayırlar.

Bu fəlsəfənin başqa bir tərəfdarı Fivdəki var-dövlətini camaata bağışlayaraq arvadı ilə birlikdə yoxsul kinik həyatını seçmişdi.

Afinada geniş yayılmış zahiri təmtəraq kultuna təbii əks-reaksiya kimi meydana çıxan kinizm təbiətin mükəmməlliyi və harmoniyasından, sivilizasiyanın isə dağıdıcılığından bəhs edən fəlsəfədir.

Kiniklərin asketizmi – öz ehtiyaclarını sonadək məhdudlaşdırmaq, insanın yaşam funksiyası ilə bağlı vacib olmayan hər şeydən imtinadır.

Kiniklərin məramı – mədəniyyətdən və cəmiyyətdən kənarlaşmaqdır. Kiniklər hesab edirdilər ki, savad və yazı biliyi insanı cansızlaşdırır.

Kiniklərin fəlsəfəsi – ailədən, dövlətdən imtina hesabına sərbəstlikdir.

Bu fəlsəfə davranış normalarını insanın təbiətində axtarır və şəxsi həyatda ilahi göstərişlərə ehtiyac duymur. Bu halda kiniklərin ənənələrə etirazı başqalarının hesabına öz eqosunu təmin etməkdən ibarət keyfiyyətə keçmir, onların fərdiyyətçiliyi daxili azadlıq prinsipi üzərindədir. Yəni bu azadlıq “sosial şərlə” yox, özünə mübarizədə qazanılır.

Kiniklər öz düşüncələrini yaymaq üçün ədəbiyyatın da gücündən yararlanırdılar. Bu mənada öz ədəbi təcrübələrində ilk əvvəllər köhnə janrların parodiyası ilə məşğul olurdularsa, sonradan ənənəvi şablonları tamamilə inkar etdilər. Müxtəlif stilləri birləşdirərək, ədəbi dilə vulqarizmlər gətirdilər, “həyatın acı həqiqətini” oxucuya, onu əyləncə adı altında aldaraq həzm etməyə yolunu seçdilər.

Kiniklər Avropa mədəniyyəti tarixinə insan azadlığının parlaq nümayəndələri kimi düşən filosoflardı. Onların “çılpaq həqiqət” sonrakı dövrlərin mədəni inqilablar prosesində ciddi rol oynadı. Var-dövlətə, dövlətə və hakimiyyətə kinizm münasibəti Nitsşədə davam etdirildi, Şopenhauerin həyat fəlsəfəsində öz əksini tapdı. İnsan davranışının sirrini onun spontanlığında görünən ekzistensializm də sosial və fərdi varlığın qarşıdurması ideyasını kinizmdən götürmüşdü. XX əsrin kontrkulturasına xas olan asosial davranışların kütləvi yayılmasının da ideya mənbəyi, əslində, kinizmdir.

Salam SARVAN

Rus aktyoru Yevgeni Livanovun oğluna məktubu

Andryuşa, mən səni necə sevirəm, sən də mənə elə sev. Heç bilir-sən, sevgi necə böyük sərvətdi? Doğrudu, bəziləri hesab eləyir ki, mənim sevgim nəyə başqa cürdü və guya bu cür sevmək adama ancaq zərər verir. Bəlkə, doğrudan da, mənim sevgim sənin məktəbdə nümunəvi şagird olmağına mane olur? Mən ki doqquzillik məktəb həyatında səni bir-cə dəfə də olsun çırpınamışam.

Yadına gəlir, bir dəfə lövhənin qarşısında üz-gözünü əyib oyun çıxarmışdın, bütünü sinif də uğunub getmişdi. Sonra da müəllimin məni yaxşıca məzəmmət elədi. Mən üçqat günahkar görkəm alıb küncdə dayanmışam, o isə məni məktəbli oğlan kimi danlayır, ürəyi soyumur: "Oğ-lunuz dərsimi pozdu. Qırx beş dəqiqə dərs keçməyimi imkan vermədi. Özü oxumur, başqalarına da mane olur. Onu məktəbdən çıxarmalı ola-caqsız. Uşağa söz də təsir eləmir..."

Köynəyim, pencəyim, mokasinlərim də utanc tərindən yamyaş olub, müəllim isə sakitləşmək bilmir. Ürəyimdə fikirləşirəm ki, evə çatan kimi ona bir şapalaq ilişdirəcəm. Bu fikirlərdə də məktəbdən çıxıb Kom-somolski prospektinə gedirəm. Hə-yəcandan nə taksiyə otura bilirəm, nə də trolleybusa, piyada gedirəm...

Əlində ağır çanta aparən bir qadın görürəm. Yanındakı uşaq ağlayır. Məni görən kimi gülməyə başlayır. Ötüb keçirəm, arxadan səslərini eşidirəm: "Görürsən, Vinni-Pux da sənə gülür..." Tanımadığım birisi mənə salam verir. Payız küləyi üzümə vurur. Zərbə almış adam kimi evə yaxınlaş-ram, içəri girəndə şapalaq tamam yadımdan çıxır, səni görüb soruşuram: "Sinifdə sir-sifətini nə günə qoymu-san ki, hamının xoşu gəlib, göstər gö-rüm?" İkimiz də uğunub gedirik.

Məktəbə növbəti dəfə çağırılana qədər belə davam edir. Anan, ümu-miyyətlə, məktəbə getmir. Mənsə uzanıb düşünürəm ki, "kaş gecəylə başqa şəhərdə çəkilmişə çağırıldılar, ya da məşqdən buraxmaydılar". Amma səhər tezdən mən uçuşumu təxirə salıram, məşqdən icazə alıram və küncdə yerimi tutmaq üçün məktəbə qaçırım.

Bu məktubu yanlışları düzəltmək üçün yazıram və bəlkə də, bəzi per-sonajların kimi qəribə, gülməli görür-nürəm. Amma mən beləyəm. Bil ki, ata qəlbinin nigarənçılığından tə-bii heç bir şey yoxdu, oğlum.

Evdən uzaqda olanda çox darıx-ram, sənin hər sözünü, sualını yad-uma salıram. Səninlə uzun-uzadı söhbət eləmək istəyirəm, bilirəm ki, hər şey haqqında danışmağa ömrüm yetməz. Amma ən əsası nədi, bilir-sən? Mən bütün bunları anamın, sənin nənin ölümündən sonra başa düşdüm. Ah, Andryuşa, sənin həyatında elə bir adam varmı ki, onun qarşısında uşaq olmaq-dan, axmaq, müdafiəsiz görün-məkdən qorxmayasan? Varsa, bil ki, o adam elə sənin müdafiəndi.

Tezliklə evdə olacağam. Atan.

Leninqrad. 3 oktyabr, 1974.

Amerika yazıçısı Skott Ficeralın qızı Skottiye məktubundan parça

...Qorxuram ki, gələn dəfə bun-dan da ağır zərbə alasan. Amma eybi yox, əvəzində öz işlərini ağı-la qurmağı öyrənmiş olarsan. Nə vaxtsa biabır (bu qaçılmazdı, mən sənin acını azaltmaq istərdim, amma yenə də çox ağır olacaq.

Çünki insan öz təcrübələrindən öyrənir) olacaqsan. Hərçənd, bu sənin böyük bir insan ailəsinin ki-çişik parçası olduğunu anlamaq istəməməyin qədər qorxulu deyil. Hələlkisə, hər məsələdə yelbeyin-lik eləyirsən.

... Mən passiv həyat üçün uyğun-laşan qadınları sevmirəm. Həyatda ən böyük arzularımdan biri səni belə şeylərdən mühafizə etməkd-i. Çünki elə adamlar həm özləri-nin, həm də başqalarının həyatını məhv edir (...) Qərara gəlmişəm ki, bu günə qədər başqalarının səhvi-ni düzəltdiyim yetər. Və əgər sən elələrdən deyilsənsə, mən nəyisə dəyişməyə çalışmayacam...

Nə qədər ki, hansı məqsədə doğru irəlilədiyini hiss eləmirəm, səninlə işimiz çətin olacaq. Çünki sənin zamanı necə mənasız və ba-yağı keçirdiyini müşahidə eləmək dözülməz dərəcədə ağırdı.

Əziz Skotti, ümitsizliyə qapıl-an-da, sənə elə gəlir ki, heç nə alınma-yacaq və heç nə eləmək mümkün deyil. Amma, əzizim, bil ki, məhz həmin zamanlarda sən sözün həqiqi mənasında irəli gedirsən...

İtaliya yazıçısı Umberto Ekonun nəvəsinə məktubu

Əziz nəvəm, bu Milad məktubu-mun yaxınlarınıza, qohumlarınıza və başqa şeylərə sevgi aşılayan ibrətəməz ruhda olmasını istəməz-dim. Sən bu məsləhətlərə qulaq asmazdın. Çünki sən çox böyümü-sən, mənə çox yaşlıyam. Dəyərlər sistemi elə dəyişib ki, mənim məsləhətlərim yersiz görünə bilər.

Beləliklə, sənə elə bir məsləhət vermək istəyirəm ki, planşetdə istifadə elədiyən bu günlərdə karnə gəlsin. Mən deyəngən qoca kimi görünməkdən qorxduğumçün sənə "planşeti bir kənara at" deyə bilmərəm. Axı mən özüm də ondan istifadə edirəm. Uzaqbaşı, saysız-hesabsız pornoqra-fik saytlara çox diqqət ayırmamağı məsləhət görə bilərəm. Orda yazı-lanlar və göstərilənlər səni evə bağ-lamaq və şəhərə çıxıb gözəl qızlarla tanış olmağına, real insanları görmə-yinə mane olmaq üçündür. Çox gənc-sən, bu yaşlı babanın məsləhətlərinə qulaq as: məktəbdə və ya oyun mey-dançasında qızlara bax. Çünki onlar televiziya personajlarından yaxşıdı-lar və nə vaxtsa sənə online qızlardan daha çox sevinc bəxş eləyəcəklər. Mənə inan, çünki təcrübəm səndən çoxdu. Əgər mən indi sənin kompü-terdə baxdığın seks oyunlarına bax-saydım, sənin atan heç vaxt doğul-mazdı. Onda heç sən də olmazdın.

Mən bu barədə danışmaq fikrin-də deyiləm. Bugünkü və gələcək nəslə təsirinə salmış xəstəlikdən - yaddaşın itirilməsindən danışmaq istəyirəm.

Bax, məsələn, sən Böyük Kar-lın kim olduğunu və yaxud Kuala Lumpurun harda yerləşdiyini öy-rənmək istəsən, düyməni basmaq-la internetdən hər cür məlumat əldə eləyə bilərsən. Zərurət yara-nanda bunu elə, amma əldə elədi-yin məlumatın məzmununu yadda saxlamağa çalış ki, eyni şey ikinci dəfə sənə lazım olanda yenidən ax-tarmayasan. Ən pisi odu ki, sənin istənilən sualına cavab verən kom-püter, informasiyanı yadda saxla-maq istəyini əlindən alır.

Belə bir müqayisə apararaq. Mə-sələn, harasa tələsən insan biləndə ki, bu küçədən o birinə avtobusla, və ya metroyla getmək daha ra-hatdı, onda qərara gəlir ki, piya-da getməyə heç bir ehtiyac yox-du. Amma insan piyada gəzməyə, onda o, əlil arabasıyla hərəkət etməyə məhkum zavallıya çevril-lər. Ooo, pardon, sənin idmanla məşğul olduğunu və bədəninə is-tədiyini kimi idarə elədiyini axı bi-lirəm, gəl qayıdaq beyninə.

Yaddaş sənin ayağındakı əzələlər kimidi. İdman eləməsən, süstləşər və sən idiota çevrilərsən. Üstəlik, hamımızın yaşlandıqdan sonra Alt-saymer xəstəliyinə tutulmaq ris-kimiz var. Və belə acı sonluqdan qaçmağın üsullarından biri də yad-daşımızı daim məşq etməkdədir.

Mənim reseptim belədi. Hər sə-hər kiçik bir şeir parçası əzbərlə (uşaq vaxtı bizi buna məcbur edir-dilər). Dostlarınla ən yaxşı yaddaş yarışını keçirmək olar. Əgər poezi-yadan xoşun gəlmirsə, futbol ko-mandalarının heyətini əzbərləyə bilərsən. Amma bununçün tək-cə Roma klubu komandalarının oyunçularını tanımaq azdı. Digər komandaların oyunçularını, keç-miş heyətini (təsəvvür elə ki, Su-perq yamacında qəzaya uğramış təyyarədəki Turin komandasının oyunçularının adı indi də yadımdadı: Baççiqalupo, Ballarin, Maro-zo və sair) də tanımalısən. Yarışın, görün, oxuduğunuz kitab kimin yadında daha yaxşı qalıb. Məsə-lən, Dartanyan və üç müşketyor-un qulluqçularının adını (Qrimo, Bazen, Məşketon və Planşe) yol-daşlarından kim xatırlayır. Əgər "Üç müşketyor"u oxumaq istə-mirsənsə (hərçənd, o kitabı oxu-mamaqla nələr itirdiyini özün də bilmirsən), onda başqa kitablarla yarış.

Bu, oyuna oxşayır. Əslində elə oyundu da. Amma özün görəcə-kən ki, beynin müxtəlif qəhrəman-larla, tarixlə, müxtəlif xatirələrlə dolacaq. Öz-özünə sual verirsənmi, görəsən, niyə kompüterinə vaxtsa elektron beyin adlandırıldı?

Ona görə ki, o, bizim beynimizin modeli əsasında hazırlanıb. Amma insan beyninin imkanları kompüter-dən çoxdu. Beyin elə bir kompüterdi ki, daim sənirlədi. Çoxlu məşq elə-sən, onun imkanları da genişlənər. Sənin masaüstü kompüterin, uzun müddət istifadə edildikdə sürətini itirir və bir neçə ildən sonra yenilə-nməsi tələb olunur. Amma beynin sənə 90 il xidmət eləyə bilər. Və əgər 90 yaşında da onu məşq elətdirsən, bugünkündən də çox şey yadın-qa qalacaq. Üstəlik də pulsuz.

Bir də tarixi yaddaş var ki, orada sənin doğumundan əvvəlki hadi-sələr yaşayır. Bu gün sən kinoteatra getsən, görək seans başlamamış içəri girərsən. Çünki film başlayan kimi, sə-nə hadisələri nəql eləməyə başlayır. Mənim zamanımda isə kinoteatra is-tənilən vaxt, hətta filmin ortasında da girmək olardı. Hadisələrin çoxu sən gəlincəyə qədər cərəyan edirdi və fil-min əvvəlində nələr olduğunu özün düşünüb tapmalı idin. Bu gün həyat mənə o vaxtkı filmləri xatırladır... Ya-şımızdan əvvəl olanları bilmək ona görə vacibdi ki, müasir hadisələrin nə üçün baş verdiyini anlayaq. Məktəb bunu sizə yaxşı öyrədə bilmir. Sor-ğular da göstərir ki, 1990-cı illərdə doğulmuş gənclər 1980-ci illərdə baş verənləri (50 il əvvəli isə heç demirəm) bilmir, ya da bilmək istəmir. On-lardan Aldo Moronun kim olduğunu soruşanda "Qırmızı briqadalar"ın rəhbəri olduğunu deyirlər. Halbuki onu həmin radikal-solçu təşkilatın üzvləri qətlə yetirmişdilər. "Qırmızı briqadalar"ın fəaliyyəti çoxu üçün sirdi, halbuki onların siyasi səhnədə olmasından cəmi 30 il keçib.

Bil ki, yaddaşını tək-cə kitab və jur-nallar yox, həm də kompüter vasitə-silə məşq elətdirməlisən. Bu yaddaş tək-cə dostlarınla söhbətdə karnə gəl-məyəcək, dünya tarixini bilməyinə də yardım edəcək. Xetlər kim olub? Kolumbu üç gəmisi necə adlanırdı? Dinosaurların kökü nə vaxt kəsilib? Mali imperiyası haqqında nə bilir-sən? Tarixdə ikinci Papa kim olub? Mikki Maus kimi yaradıb? Bu siya-hını uzada bilərəm. Bunların hər biri geniş araşdırma mövzusu və ha-musunu yadda saxlamaq lazımdı.

Bir gün sən də qocalacaqsan və əgər Vaterloo döyüşündə "iştirak eləsən", Yuli Sezarın öldürülməsi zamanı "orada olsan", həvəngdəs-tədə müxtəlif maddələri qarışdırıb qızıl əldə eləmək istəyən, amma tə-sadiif nəticəsində barıtı icad eləyib, sonra özü də havaya uçan (ona bu da azdı!) Bertold Şvartsın gəzdidiyi yerləri "dolaşsan", minlərlə insan ömrünü yaşadığını hiss eləyəcə-kən. Öz yaddaşını zənginləşdir-mək istəməyən dostlarınsa, ancaq öz həyatını yaşayacaq: monoton, emosiyalardan uzaq bir həyat.

Buna görə də yaddaşını zəngin-ləşdir və elə günü sabah «La Vispa Teresa»-ni əzbərlə.

Amerika yazıçısı Con Stenbeykin oğluna məktubu

Əziz Tom, məktubunu bu səhər aldım. Mən nə düşündüyümü yaz-ıram. Eleyin (Tomun anası – red.) isə fikirlərini özü sənə yazacaq.

Əvvəla, əgər aşıq olmusansa, bu, dünyada insanın başına gələ biləcək ən gözəl şeydi. Heç kimin bu dəyəri gözündə alçaltmasına imkan vermə.

İkincisi, bir-neçə növ sevgi var. Onlardan biri öz əhəmiyyətini gös-tərməyin sevgidən istifadə eləyən eqoist, amansız və acgöz hissidir. Bu, sevginin ən iyirənc və alçaq növüdür. İkinci sevgi növü insana özündə də mehribanlıq, diqqət, hörmət kimi ən gözəl keyfiyyətləri aşkarlamağa imkan verir. Birinci növ səni xəstə, dayaz və zəif eləyə bilər, ikinci isə sənin içində heç özünün də bilmə-diyin gücü, qüdrəti, mərhəməti, hətta müdrikliyi ortaya çıxarar.

Düşünürəm ki, mənəndən nə hiss elədiyini söyləməyimi istəyir-sən. Sən özün bunu başqasından daha yaxşı bilir-sən. İndiki halda nə eləməli olduğuna mənəndən kö-mək istəyirsən və sənə bunları de-yə bilərəm.

Sevgidən zövq al, sevin və ona minnətdar ol. Sənin sevgi obyekt-in ən gözəli və ən yaxşısıdır. Çalış, ona layiq olasan.

Birincisi aşıqsənsə, bunu etiraf eləməkdən çətin şey yoxdu. Am-ma yadında saxla ki, bəzi adamlar çox utancaqdırlar və çox vaxt bu-nunla hesablaşmaq lazımdı.

Qızlar qarşı tərəfin nə hiss elə-diyini yaxşı başa düşürlər, amma bunu sənin öz dilindən eşitmək istəyirlər.

Bəzən hissələrin müxtəlif səbəb-lərdən qarışıqsız qala bilər. Am-ma bu, heç də o hissələrin dəyərini azaltmır.

Sənin nə hiss etdiyini anlayıram və çox sevinirəm ki, oğlum aşıq olub.

Biz Süzenlə görüşməyə çox şad olacağıq və onu məmnuniyyətlə qəbul edəcəyik. Eleyin nə lazımdı-sa, eləyəcəm. Onun da sevgidən yaxşı başı çıxır və bəlkə də, sənə mənəndən daha çox kömək edə bilər.

İtkilərdən narahat olma. Əgər doğru yoldasansa, yanlışların da olacaq. Əsas odu ki, tələsmə. Yax-şı şeylər itmir.

Sevgiylə, atan.

10 noyabr, 1958-ci il.

¹ XIX əsrdə İtaliyada Luici Seyler adlı müəllifin uşaqlar üçün yazdığı şeir.

Tərcümə edən: G.NƏSİB

Edmon SABRİ
(İraq)

Meyxanalarda bir qayda olaraq çoxsaylı öləri dostluq münasibətlərinin meydana gəlməsi üçün həvəskarlarına çox yaxşı bəllidir. Bunun da başlıca səbəbi içilən meyin təsiri ilə çuşa gələn insanın öz duyğularını kiminləsə bölüşməyə kəskin bir ehtiyac duymasıdır. O, istəyir ki, bu söhbət vasitəsilə ya qəm-qüssəni bir az dağıtsın, ya da yeni insanla yaxın ünsiyyət qursun. Görünür, bu da insan həyatının çətinlik və müşküllərlə dolu olmasına, onun tənhalığı və gün-gündən daha artıq özünə qapanmasına baxmayaraq, hələ də insan olaraq qaldığını və bir-biri ilə ünsiyyət qurmaq meylinin öləziyib yox olmadığını göstərir.

Meyxana gecələrinin birində çəkilib bir guşədə oturan, lakin bu günə qədər görmədiyim, tanımadığım bir kişi ilə həmsöhbət oldum. O, mənim üstümə atıldığı kimi, mən də onun üstünə atıldım. Deyəsən, hər ikimiz bizi mənəgənə kimi sıxan ağır sükutdan və əzabverici tənhalıqdan xilas olmaq istəyirdik. Sanki o, həyatın dolanbaclarından və arada bizə ərnağan etdiyi səfəhlikdən çıxış yolu tapmaq niyyətilə öz hekayəsini mənə nəql edirdi:

- Tale elə gətirdi ki, günlərin birində çox adi evlərin sadə bir mənzilində kirayənişin kimi yaşamağa başladım. Bu ev nə çox böyük, nə çox kiçik, nə çox idbar, nə də çox dəbdəbəli idi. Mənim otağım evin damına aparən pilləkənin yanındakı üstüaçıq meydançanın böyüründə idi. Otağım nə zirzəmidə, nə də üst qatda idi, amma çox nadir bir strateji məkanda yerləşirdi. Bu otaq evin damına gedən yolun üstündə bir müşahidə məntəqəsini, iki böyük otağa nəzarət edən bürcü xatırladırdı.

Bu otaqlarda mənim şəxsi qənaətimə görə, həyat təzi baxımından tam fərqli olan iki ailə yaşayırdı. Onlardan biri dünyaya on dörd və iki yaş arasında olan yeddi oğlan və qız gətirmişdi. Bu uşaqların atası ağac materialları satmaqla məşğul olan bir mağazada ayda iyirmi dinar əməkhaqqına gecə gözetçisi işləyirdi. Onun gecələri gözetçi budkasında, gündüzləri isə arvadının gecələr yatdığı böyük çarpayıda keçirdi.

Çoxuşaqlı olmaq bu ailənin bəlasına çevrilmişdi. Onların nə gecə rahat yatmağa yerləri, nə də gündüzlər nizama salınmış yemək vaxtları vardı. Bir sözlə, nə gecələri gecə, nə də gündüzləri gündüz idi. Uzun üst köynəklərinin, pencəklərinin və digər cırcındırlarının tez-tez çirklənməsi ucbatından, o gün olmazdı ki, bu evdə paltaryuma mərasimi təşkil olunmasın. Yemək qazanları aramsız istifadə olunduqlarından, ucuz yeməklərin qab-qacaqları kimi əzik-üzük olmuşdu. Bu sınıq-salxaq qazanlar hər gün sübh tezdən doldurulsa da, axşama qədər tam boşalırdı. Uşaqların kiçik və məsum gözləri həmişə boşqablarda qalan yemək artıqlarına zillənərdi. Onların anası möhkəm cüssəli, qədd-qamətli və həyat sınaqlarından çıxmış bir qadın idi. Uşaqlar arasında hər hansı bir qalmaqlaş baş verəndə ağır yumruqlarını və acı dilini işə salırdı.

İkinci ailəyə gəlincə, onların, ömrünün yeddinci baharını yaşayan bir qızları vardı. Bu qızcıqaz olduqca səliqəli geyinərdi, həm də çox ərköyün idi. O, dövlət məktəbində oxuyurdu. Hər gün onu böyük və yaraşıqlı bir avtomobil həyətdən götürüb məktəbə aparar, dərns bitdikdən sonra yenə evə gətirərdi. Məktəbdə və dərnsdən sonra acliğini ram etmək üçün onun çantasına müxtəlif şirniyyatlar və meyvələr qoyulardı.

Bu qız o biri ailənin uşaqları ilə ünsiyyətdə olmağı şənində sığışdırmaz, özünü onlardan üstün tutardı. Düşünürdü ki, belə də olmalıdır. Çünki o, yemək-icməyində çox incə və zərif bir uşaqdır. Onun atası təmiz və səliqəli geyinən bir məmurdur. Gecələr evində yatır, gündüzlər isə hamı kimi işə gedir. Anası sakittəbətli və mədəni qadındır. Heç vaxt qara-çışqırıq salmur.

Ailələrin başçıları dost və mehriban olmasalar da, bir-birlərinə nifrət də etmədilər. Üz-üzə gələndə öləri salamlaşdırdılar. Bayramlarda əl vermədən, sadəcə əllərini sinələrinin üstünə qoymaqla yüngülcə bayramlaşdırdılar. Hər ikisi heç vaxt dostluğa çevrilməyəcək bir qonşuluq münasibətinin zəruriliyini anlayır və bu həddi aşmırdı. Onlar boy-buxun və üz cizgiləri baxımından da fərqlənirdilər. Gözetçi ucaboylu, arıq, cavan bir kişi idi. Məmur isə ortaboylu, yeriyəndə azca axsayan, başının ortası dazlaşmış, ətrafları isə ağarmış saçlarla örtülən bir kişi idi. Gecə gözetçisinin isə qalın, qara tükü xəz parçaya bənzəyən zil qara saçları vardı.

Mən bu iki ailə ilə altı aya qədər qonşu oldum. Yeknəsəq və cansıxıcı həyat öz axarı ilə davam edirdi: Hər gün çışqırtı, bağırıtı səsləri, paltaryuma, qaynadılan paltarın qoxusu, böyük miqdarda sümürülmüş yemək qalıqları, ağzına qədər dolu zibil çəlləkləri... Gözetçinin arvadı gecəyənə qədər çalışan, bir an belə oturmaq dincəlməyən bir qadın idi. O, əlləşib-vuruşduğu vaxtlarda məmurun arvadı çarpayı və kreslo örtüklərini rəngli tikmələrlə bəzəyirdi. O, sanki mütəbər bir sənətkar idi və öz emalatxanasında çalışırdı.

Mənim hər iki ailə ilə xoş və mehriban münasibətim var idi. Ailə başçılarından ikisi də mənimlə çox nəzakətlə davranırdı. Biri olmasaydı o birisi ilə uzun-uzadı söhbətə girişirdim. Bu minvalla mən onların hər birinə qonşudan daha məhrəm olduğumu sezdirmək istəyirdim. Nəhayət, xoş məramlı hiylə ilə onların bəzi ailə sirlərinə vaqif olmaq mənə müyəssər oldu. "Araşdırmalarım" sayəsində öyrəndim ki, gecə gözetçisinin arvadı bütün varlığı ilə dünyaya uşaq gətirməyə nifrət edir və buna görə hamiləliyə qarşı həblər qəbul edir. Mən bir dəfə zibil qabında bir boş həb qutusu görmüşdüm. Üstəlik, onu da öyrənə bildim ki, məmurun arvadı daim ağır bir sıxıntı içərisində yaşayır. Bunun səbəbi yeganə balasını hansısa bir bəla ucbatından itirmək qorxusudur.

Ona görə də o, gecə-gündüz çalışır ki, dünyaya başqa bir övlad da gətirsin. Mən bir dəfə bu qadının keçirdiyi dərns sarsıntılarının şahidi oldum. Onun qızını məktəbə aparıb-gətirən avtomobil təxminən yarım saat gecikmişdi. Qadın qapının ağzında yerə mıxlanmış kimi dayanıb, sakit və ağır tövrünü pozaraq ağlaya-ağlaya bəxtindən şikayətlənirdi: "Tale niyə mənimlə belə qəddər rəftar edir! Birdən yeganə övladımı itirsəm..." Mən onu ovudaraq könünü almağa cəhd etdim. Tez telefonla məktəbin müdiriyyəti ilə əlaqə yaratdım. Dedilər ki, maşın haradasa bir saat bundan əvvəl məktəbin həyətidən çıxıb, çox ehtimal ki, indilərdə gəlib çatar...

Lakin maşın gəlib çıxmırdı ki, çıxmırdı. Qadının da həyəcanı getdikcə artırdı. Mən ona bacardığım qədər təskinlik verməyə, onu sakitləşdirməyə çalışırdım: "Ola bilər ki, avtomobil hansısa hissəsi gözlənilmədən xarab olub və bu da təbii bir şeydir. Bu qədər təlaşa, həyəcana gərək yoxdur". Bir azdan qadının məmur əri də gəlib çıxdı və o da kişilərə xas soyuqqanlıqla arvadını sakitləşdirməyə çalışdı. Məmur həmin narahatlıq anlarında arvadını məzəmmət edirmiş kimi dedi: "Bu qadın daima qızını itirmək xofu ilə yaşayır. Axı, mən nə edə bilərəm? Həyatda heç də hər şey biz istədiyimiz kimi olmur. Küləklər də həmişə gəmilərin üz-düyü istiqamətə əsmir". Kişi arvadının sıxıntılarından əzab çəkirdi. Qadın hönkürə-hönkürə dedi: "Mən qorxuram, çox qorxuram. Yeganə övladımı itirməkdən qorxuram. Əgər onun başına bir iş gəlsə, mən yaşaya bilmərəm."

Məmur, arvadının sözlərini kəsərək dedi: "Bu qadın mənim fəlakətimdir. Daima qızımın ölümündən danışıq və məni də həyəcanlandırır. Düşünürəm ki, mən, yaxud onun özü ölə bilər." Az sonra avtomobil gəlib çıxdı və qızcıqaz onun içindən yerə endi. O, çox şən idi. Məlum oldu ki, avtomobil xarab olduğundan, sürücü onu təmir etmək üçün qaraja aparmalı olub. Qızcıqaz da ona tanış olmayan yerləri və maşınların təmirində lazım olan makinaları görüb.

Ana qızcıqazı bağrına basaraq, onu hərərətli öpüşlərə qərək etdi. Mən bu səhnəni müşahidə edən zaman öz-özümə dedim: "Budur, həyatın əcaib və qəraib işləri... Bir ana hamilə olmamaq üçün həblər qəbul edir, o biri isə hamilə olmaq üçün bilmir nə etsin."

İki aydan sonra tale elə gətirdi ki, hər iki ana hamilə oldu. Gözetçinin arvadı taleyini lənətləyir, az qalardı qəzəbindən partlasın. O, gülməli hərəkətlər etməyə başladı: gah yeniyetmə qızlar kimi atılıb-düşür, məhlə uşaqlarının bacarmadığı tryuklar edir, gah da gərəksiz yerə ağırlıq qaldırır, çoxlu paltar yuyur, həvəngdəstədə tez-tez buğda yarması döyür, oğrun-oğrun qarnına baxaraq, onu əlləri ilə möhkəm-möhkəm sıxırdı.

Məmurun arvadı isə hamiləliyini hiss edən kimi, həddən artıq sevincək oldu və dərhal məşhur həkimlərdən birinin qadın məsləhətxanasına yollandı. Həkim onu diqqətlə müayinə edib hamiləliyini təsdiqlədi və məsləhət gördü ki, nə ev süpürsün, nə də yemək bişirsin; ümumiyyətlə, özünü yormasın, həyəcanlanmasın, heç bir ədvadan istifadə etməsin. O, intizamlı əsgər kimi həkimin məsləhətlərinə riayət edirdi. Zavallı əri isə nahar yeməyini ümumi yeməxanalarda yeyir, evi də özü yığıb-yığırdırdı.

O, bütün bunları çox gizləcə edirdi ki, qonşu ailələrdən onu görün olmasın və onun kişi qüruruna xələl gəlməsin. Məmur əri bu kiçik qurbanları verməklə bərabər, çox xoşbəxt idi. Ana bu fərəhini qızcıqazdan gizlətməyərək, günlərin birində onun qulağına yaxın vaxtlarda balaca bir qardaşının olacağını pıçıldadı. Qızcıqaz bu sözlərin mənasını öz uşaq ağı ilə düzgün anladı və bir uşaq səmiyyəti ilə dedi ki, balacanı çox böyük nəvaziş və sevgi ilə əyləndirəcək, ona süd içirəcək və çox şadlıq ki, evdə tək olmayacaq.

Gecə gözetçisinin arvadı isə xalq təbəətinin ənənəvi üsulları ilə özünü üzüb əldən salandan və heç bir nəticə əldə edə bilməyəndən sonra qadın həkimlərindən birinin yanına məsləhətə getməyə məcbur oldu. Ailəsi üçün çox vacib və əziz olan bir dinarı ödəyəndən sonra ağlayıb həkimə yalvardı ki, onu bu böyük bəladan xilas etsin. Həkim qadının qarnının ora-burasını barmaqları ilə döyəcəyəndən sonra onun, doğrudan da hamilə olduğunu, dölin öz qanun yerində tutacağından da möhkəm oturduğunu və heç bir çıxış yolu olmadığını bildirdi. Sonra hər hansı bir cərrahi müdaxilənin intihara bərabər olduğunu əlavə etdi.

O, qəzəb və kindən irəli gələn bir məyusluqla evə qayıtdı. Doğulacaq körpənin çətinlikləri, onun bağırması, çirkli paltarları və sallaq döşlərin gilelərini acgözlüklə əmməsi ananın gözləri önündə canlandı. Gələcək barədə təsəvvürlər onun qollarındakı zərif tükələri ürpətdi. Əri evə gələndə bu kədərli xəbəri ona da çatdırdı və əri də öz növbəsində həkimləri yeddimərtəbəli söyüşlərlə yad edərək, onları mərdimazar, alverçi və sehrbaz sözləri ilə damğaladı. Qisası, gözetçi qəzəbdən od püskürdü.

Gecələrin birində gözlənilməyən bir hadisə baş verdi. Gecə saat biri otdəndən sonra məmurun otağında qeyri-adi dərəcədə pis bir hadisənin baş verdiyini nişan verən qorxunc bir səs eşitdim. Tez çölə çıxdım ki, nə baş verdiyini öyrənəm. Bu zaman məmurun arvadının güclə eşidilən iniltiləri qulağıma dəydi və gördüm ki, məmur bayırda heyrət içində var-gəl edir. Baxışları mənə sataşan kimi yanıma yüyürərək yalvarışlı bir səslə dedi: "Halı çox pisdir. O, uşaqsalma ərafəsindədir. İlahi, heç bilmirəm nə edim."

Mən özümü elə itirdim ki, gözetçinin arvadından yardım istəməkdən başqa çarəm qalmadı. Gözetçinin qarısına yaxınlaşıb bir neçə dəfə ehmalca döydüm. Uzun və üzücü gözləntidən sonra gözetçinin arvadı yarıyuxulu və acıqlı sifətlə qapının arasında görünürdü. Mən ona dedim: "Qonşu qadın çox ağır vəziyyətdədir, ona yardım edə bilərsinizmi?" O, narahatlıqla soruşdu: "Nə olub?" Dedim ki, uşaqsalma ərafəsindədir. O, laqeydcəsinə: "Mən ona nə edə bilərəm? Qoy o, mənim qarnımı götürsün, öz qarnını da mənə versin."

Və heç bir yardım göstərmədən öz otağına çəkildi.

Bir neçə gündən sonra məmurun ailəsi uzaq bir evə köçdü.

Ərəbcədən tərcümə edən: Valeh VƏLİYEV

Bu səhifəni uşaqlar, yeniyetmələr üçün hazırlamışıq. Amma bu, heç də o anlama gəlməsin ki, səhifəmizi oxuyarkən böyükklər nəyə öyrənməyəcək. Mütləq öyrənəcək. Çünki elm öyrənmək, savad almaq insanın əbədi, həmişəcəvan arzularındandır. Bəşəriyyət zaman-zaman adamları iki yerə bölüb: savadlılara və bisavadlara. Bütün sivilizasiyalar ona görə sivilizasiya olub ki, içindəki savadlı kəsim, düşünən insanlar artıb, fərqli bir mədəniyyət yarada bilib. Müasir dövrdə elmə, biliyə can atmaq daha vacibdir. Çünki dünənə kimi qarşımızda bir sirr olaraq qalan çox mətləblər artıq çözülmə-çözülmə gedir, bildiklərimiz artır, bilmədiklərimiz azalır. Amma nə qədər öyrənsək də, bilmədiklərimiz bildiklərimizdən qat-qat çox olaraq qalacaq. Hər sayımızda oxuyacağınız "Tarixin sirləri" bölməsində müəmmalı dönəmlər, hadisələr araşdırılacaq, dərsliklərdə, elmi tədqiqatlarda təqdim olunan həqiqətlər oxucularımıza "Hər suala bir cavab" adlandırdığımız populyar ensiklopedik topluya xas rəvan dillə təqdim olunacaq. Məqsəd oxucularımızın dünyagörüşünü daha da genişləndirmək, onları həmişə diqqət mərkəzində olan maraqlı həmsöhbətə çevirməkdir.

Makedoniyalı İsgəndərin sirləri – fatehin taleyi

Makedoniyalı İsgəndər (eramızdan əvvəl 356-323-cü illər) - dağlar ölkəsi Makedoniyanın hökmdarı, Elladadan Hindistana qədər qələbə yolu keçmiş böyük fəth, dünya əhəmiyyətli imperiyanın qurucusudur. Həmin imperiya fatehin ölümündən sonra dağılsa da, ellin mədəniyyəti yaradaraq bəşəriyyət tarixində öz izini qoydu. Qərbdə onu Böyük Aleksandr, Şərqdə İsgəndər Zülqərneyn (Qoşabuynuz – dəbilqəsinin formasına görə) kimi tanıyırlar.

Bu hökmdarın həyatı ilə çox sirlər bağlıdır. O, eramızdan əvvəl 353-cü il, iyul ayının 21-də Makedoniyanın paytaxtı Pella şəhərində dünyaya gəlib.

Valideynləri - Makedoniya hökmdarı İkinci Filip və Epir hökmdarının qızı Olimpiada idi. Eramızdan əvvəl 336-cı ildə Filip özünün cangüdəni Pavsani tərəfindən şəxsi ədavət zəminində qətlə yetirilir. Lakin bu qətdə Filipin boşadığı Olimpiadanın da əli ola bilərdi. Gözdən düşmüş çariça bunu, oğlunu taxta çıxarmaq üçün də planlaşdırırdı. Hər halda, iyirmi yaşlı İsgəndər hökmdar oldu. Atası ona yaxşı miras qoymuşdu – demək olar ki, tam ram edilmiş Ellada,

Kiçik Asiyayı, Suriyanı, Finikiyanı, Dəclə-Fərat sahillərini, indiki İran ərazisini, Əfqanıstanı, Orta Asiyanın bir qismini tutmuş Persiya məmləkətinin istilasına yönələn nəhəng planları və s. İsgəndər atasının bütün arzularını həyata keçirdi.

O, Afinanın yandırılması ilə nəticələnən yunan-fars müharibələrini yada salıb, yunanların eramızdan əvvəl 334-cü ildə başladığı yürüşdə iştirakına nail oldu. İsgəndər Kiçik Asiyayı da, Misiri də tutdu. Misirdə o, kahinləri məcbur etdi ki, onu Tanrının oğlu elan eləsinlər.

Əgər bu olmasaydı, o, heç bir halda Misir fironu sayılmayacaqdı. Hökmdar burada Şərqi Aralıq dənizi ölkələri üçün uzun əsrlər boyu mədəni və elmi mərkəz sayılacaq İsgəndəriyyə şəhərini saldı. İsgəndərin varisləri orada kitabxana təşkil edərək saysız-hesabsız qədim əlyazmaları topladılar, amma, təəsüf ki, bu kitabxana sonralar yanğına məruz qaldı və qiymətli yazı nümunələri məhv oldu. Misirdən sonra İsgəndər Şərqi istiqamətə götürdü.

Eramızdan əvvəl 331-ci ildə o, Mesopotamiyadakı Qavqamel yaxınlığında Persiya hökmdarının qoşunlarını darmadağın edərək, Babil, dala da onun paytaxtı Persepolisə tutdu.

Eramızdan əvvəl 330-cu ildə İsgəndər Baktriya və Soqdiyanı (Əfqanıstan və Orta Asiya)

Bəli, hökmdar nəhəng Persiya imperiyasını fəth edə bilmişdi, Hind sahillərinə gedib çıxmışdı, amma İsgəndər bundan irəli gedə bilmədi. Onun qoşunu çox yorulmuşdu, yunan-makedon ordusu təsəvvürə belə gəlməyəcək qədər nəhəng bir yol qət etmişdi. Həmin o Şərqi dənizi – Sakit okean çox uzaq imiş! Hökmdar Babilə qayıdır və bu şəhəri imperiyanın paytaxtı elan etməyə qərarına gəlir. O, indi də ərəblərin üzərinə, sonra da Qərbə yürüş haqqında düşündürdü – orada Roma artıq başını yavaş-yavaş qaldırır, finikiyalıların güclü Karfagen dövləti çiçəklənirdi...

Lakin bu planları reallaşdırmaq ona qismət olmadı. Ərəblərə qarşı yürüşün başlanmasına 5 gün qalmış İsgəndər xəstələndi. Cəmi 10 gün sürən dəhşətli qızdırımdan sonra, 323-cü il, iyun ayının 10-da hökmdar Babilə, 33 yaşında dünyasını dəyişdi. Belə hesab edirlər ki, İsgəndər malyariya xəstəliyindən ölmüşdü. Amma tamamilə fərqli versiyalar da vardı.

Hər suala

girdi və Sır-dərya çayınadək gedib çıxdı. 327-ci ildə Hindistanın fəthinə başladı, 326-cı ildə Gidasp yaxınlığında hökmdar Por üzərində qələbə qazandı...

Bəs Makedoniyalı İsgəndər Avrasiyanı boya-boy keçmək üçün aylar, illər gərək olan o qədim zamanlarda bu böyüklükdə imperiyanı necə saxlayırdı? Bəli, onun məqsədi dünyanın axırına gedib çıxmaq idi və bunu gizlətmirdi. O, Elladaya qərbdən qayıtmaq niyyətində idi, yəni Yer kürəsini tam fəth etmək istəyirdi. Artıq o zamanlar insanlar planetimizin kürə şəklində olduğunu bilirdilər. Və İsgəndər ümid edirdi ki, Böyük Şərqi dənizinin sahillərinə çıxacaq və bu yolla evə dönəcək. Amma məsələ bunda idi ki, o zamanlar kimsə Avrasiyanın həqiqi ölçülərindən xəbərdar deyildi.

Deyirdilər ki, İsgəndəri Makedoniyanın canişini Antipatr zəhərləyib. Hökmdar onu tutduğu vəzifədən azad etməyə hazırlanırdı. Həm də bunu deyirdilər ki, guya Antipatra zəhəri İsgəndərin müəllimi, böyük filosof Aristotel göndərmişdi. Lakin bunu isbat etmək mümkün deyil. Ölümündən sonra hökmdarın nəşini balzamlayırlar və onu harada dəfn edəcəkləri barədə düşünməyə başlayırlar. Əzəmətli imperiyanı sərkərdələr – diadoxlar bölür.

Misir hökmdarı olan diadox Ptolomey İsgəndərin balzamlanmış nəşini Memfisə, oradan da İsgəndəriyyəyə aparır. Beləliklə, zamanında fatehin harada basdırdığı sirr deyildi. Eramızdan əvvəl I əsrdə onun mumiyasını Roma imperatoru Oktavian öz gözləri ilə görmüşdü. Belə bir əfsanə var ki, o, mumiyaya toxunanda yöndəmsiz bir

hərəkətlə burnunu sındırır.

Daha üç əsr sonra İsgəndərin sərdabəsinə başqa bir Roma imperatoru - Karakalla baş çəkir. O, öz tunikini və üzüyünü fəhmin ruhuna hədiyyə edir. Və bu, Makedoniyalı İsgəndərin nəşi haqqında artıq sonuncu məlumatdır.

Lakin bu, Makedoniya hökmdarını əhatə edən yeganə sirr deyil. Onun barəsində xeyli əfsanələr də var. Deyirdilər ki, guya o, batiskafda suyun altına enir, xüsusi uçuş aparatlarında göyə qalxırmış... İsgəndərin Asiyada olan xələfləri haqqında da əfsanə var. Söhbət, təbii ki, onun döyüşçülərinin özlərindən sonra qoyduqları nəsilərdən gedir. Onların arasında ən məşhurları Əfqanıstanın şimal-şərqində, Hindiquş dağlarının ətlərində yaşayan nuristanlılar, Tacikistandakı bədəxşan və yaqnoqlardır.

Onların arasında gözlərinin rəngi açıq olan xeyli insan var. İsgəndərin tərcümeyi-halını yazan Kvint Kuri hökmdarın qoşun birləşmələrindən birinin

Etrusklar – romalıların müəllimi və rəqibi

Böyük sivilizasiyalar yaradan bir çox xalqlar özlərindən sonra başqa xalqların əxz etdiyi elmi, mədəni nailiyyətlər qoyaraq, tarix səhnəsindən siliniblər. Romalıların xələfləri olan etrusklar da belə xalqlardan olub. Bu qədim tayfalar bizim eramın I əsridə Apennin yarımadasının şimal-qərbində, indiki Toskana əyalətinin yerləşdiyi Arno və Tibr çayları arasındakı ərazidə yaşayırdı. Onlar İtaliyada şəhərlər və yollar salmış, sonradan Roma memarlığında geniş istifadə olunan tağlı tavanları ixtira etmişdilər. Hətta qladiator döyüşlərini də romalıların etrusklardan əxz ediblər.

Etrusklar inanırdılar ki insan kimi, hər xalqa da bir ömür ayrılıb. Onlar özlərinin cəmi min il yaşayacaqlarına inanırdılar. Elə də oldu: eramızdan əvvəl I əsrdə antik dövrün ən böyük sivilizasiyalarından biri yoxa çıxdı. Lakin onlardan yaddaş qaldı, məsələn, Tirren dənizinin adı.

Korsikada koloniyaların salınması, Adriatik dənizi sahillərində limanların inkişafı ilə səciyyələnir. Həmin dövrdə yunan kolonistləri ilə toqquşmalar da başlanıb və etrusklar cənubda dalbadal məğlubiyyətlərə məruz qalıblar. Yarımadaanın mərkəzindəki şəhərləri Roma bir-birinin ardınca onların əlindən alırdı. Şimaldan İtaliyaya qallar soxulmuşdu, onlar, hətta Romanı tutmağa belə müvəffəq olmuşdular. Lakin qallardan birtəhər yaxa qurtaran romalıların etruskları sıxışdırmaqda davam edirdi. Müharibələr, üsyanlar bəzi qalqlarla növbələşir və nəhayət, etrusklar romalıların müttəfiqinə çevrilir. Eramızdan əvvəl 2-ci əsrdə onlar öz müstəqilliklərini tam itirdilər, eramızdan əvvəl 89-cu ildə isə artıq Roma vətəndaşlığı aldılar. O dövrlərdə bəzi etruskların hələ də öz dillərində danışdıqlarına baxmayaraq, onların müstəqil dövlətçiliyi öz sonuna çatdı.

Onlardan sərdabələr, məqbərələr, freskalar, kəşfi məmulatları, bürünc əşyalar və coğrafi adlar qaldı – Tirren dənizi, Adriatik dənizi (etruskların dəniz limanı Adriyanın adından götürülüb) və İtaliyanın ən məşhur əyaləti Toskana (etrusklara romalıların qoyduğu "tusklar" adından götürülüb). Amma onların dünyaya bəxş etdiyi daha bir miras da var. Belə ki, indi dünya etrusk dili ilə maraqlanır. Bu dilin mənşəyi hələ də aydın deyil, amma ayrı-ayrı sözləri latın dilinə daxil olaraq, onun vasitəsi ilə bütün dünyaya yayılıb. Məsələn, "persona" sözü etruskların "pharsu" (maska) sözündəndir. Özü min illik ömür yazsa da, qədim xalq izsiz yox olmadı, bu gündə onun qanı müasir italiyalıların bir çoxunun damarlarında axır, sirləri isə tarixçiləri və dilçiləri hələ də həyəcanlandırır.

bir cavab

Orta Asiyada Bubasena adlanan bir əyaləti tutmasından danışır. Tədqiqatçılar Bubasenani müasir Bədəxşanla eyniləşdirməyə çalışırdılar. Lakin rəsmi versiyaya əsasən, İsgəndərin qoşunları Bədəxşana girməyib. Bizim eradan əvvəl 329-cu ildə qoşun müasir Əfqanıstanın ərazisinə yetişərək Gilmənd çayı tərəfdən Hindiquş dağlarına qalxıb. Sonra Sır-dərya çayına çatan ordu eyni yolla da geri qayıdıb. Lakin ordunun ayrı-ayrı dəstələri Pamir ərazisinə girmədən də Bədəxşana gələ bildilər. O yerlərin əhalisi İsgəndər Zülqərnəyn haqda əfsanəni hələ də yaddaşlarda qoruyur.

Və yunanların bu yerlərə bələd olduğu barədə daha bir dolaylı sübuta sonrakı dövrlərin coğrafi əsərlərində rast gəlmək olar. Həmin əsərlərdə o əyalətlərdəki yer adları dəqiq göstərilir. "60 min nuristanlının mənşəyi hələ də açılmayan sirr olaraq qalır" – Ön Asiyanın tədqiqinə həsr olunan bütün əhəmiyyətli tarixi əsərlərdə belə yazılıb. Nuristanlıların özləri isə müxtəlif cür danışır. Versiyalardan birinə əsasən, onlar İsgəndərin Hindiquş dağlarında gizlənərək sonralar buralarda yaşayan döyüşçülərinin nəslindəndirlər. Lakin dəqiq bəlli olanı budur ki, makedoniyalıların yunanlar fəth edilmiş ərazilərdə çox qalır, oralarda məskunlaşırıdılar. Bəzi ayrı-ayrı qruplar öz əcdadlarının genetik əlamətlərini də saxlaya bildilər. Ona görə də xələflər barədə əfsanə müasir elmi faktlarla tam uzlaşır. İsgəndərin səltənəti yalnız rəvayətlərdə deyil, Avrasiya xalqlarının genetik yaddaşında da yaşamaqdadır.

Tirrenlər etruskların yunan dilindəki adıdır. Bunu ən azından Herodot söyləyir. O, belə hesab edirdi ki, etrusklar İtaliyaya ya Troya müharibəsinin gedişində, ya da ondan az sonra miqrasiya ediblər. Əfsanədə deyilir ki, o zamanlar Eney İtaliyaya yanmış Troyadan köçüb və etrusklar isə Eneyə sityaış edirdilər. Onda belə çıxır ki, etrusklar troyalıların nəslindəndir? Təxminən elə həmin zamanlarda Mikən sivilizasiyası məhv olmuş, xetlərin imperiyası dəniz xalqlarının zərbələri altında dağılmışdı. Ona görə də çox mümkündür ki, etrusklar İtaliyada bu qədim köç prosesində peyda olublar. İndi belə hesab olunur ki, etrusklar qədim zamanlarda, hələ lidiyalılardan Kəçik Asiyada məskunlaşmış. Başqa bir versiya da var. Belə ki, hələ lap qədimlərdən Apennin yarımadasının sakinləri olmuş etruskları Villanova adlandırılan mədəniyyətlə əlaqələndirirlər. Bu mədəniyyət öz adını Bolonya yaxınlığında qazıntılar aparılan kəndin adından götürüb. Amma hər iki versiyanın həm tərəfdarı, həm də əleyhdarı var.

Bu məsələ indiyədək özünün qəti həllini tapmayıb.

Etrusklar tarixi yüzilliklərlə hesablayırdılar. Onların ilk yüzilliyi təxminən, eramızdan əvvəl XI, yaxud X əsrdə başlanıb. Tarixçilər onu, necə deyərlər, əks-villanovian dövrünə (təxminən, eramızdan əvvəl, XII-X əsrlər) aid edirlər. Bunun ardınca villanovian dövrü (eramızdan əvvəl təxminən IX-VIII əsrlər) gəlir. Əla döyüşçülər olmuş villanovianlar təkərli nəqliyyatdan istifadə edir, kənd təsərrüfatı ilə məşğul olurdular. Onlar metal, xüsusilə də bürünc emal edə bilir, Sardinia ilə ticarət əlaqələri saxlayırdılar. Etrusklar dəfn adətlərini, müxtəlif peşələri və bir çox başqa şeyləri onlardan əxz edib.

Eramızdan əvvəl VIII-VII əsrlərdə İtaliyada Şərqi Aralıq dənizi sahillərindən yeni gəlmələr, o cümlədən yunan kolonistləri görünməyə başladılar.

Eramızdan əvvəl VII əsrdə yeni, necə deyərlər, müəyyənləşmə dövrü başlanır. Onun start nöqtəsi kimi eramızdan əvvəl 675-ci ildə Tarkviniyada Bokkoris məqbərəsinin inşası götürülüb. Həmin zamanlarda ticarət Etruriyanı rifahın çox yüksək pilləsinə ucaldı. Villanovian yaşayış məntəqələri şəhərlərdə birləşməyə başlayır, polislərin nüvələri formalaşdı.

Lakin bu dövr yalnız Etruriyanın misilsiz dərəcədə çiçəklənməsi,

Şoyinka vədinə əməl etdi

ABŞ-da bu il keçirilən prezident seçkilərində bir çox yazıçı və sənət adamının siyasi mövqeyi tez-tez mətbuatda işıqlandırılırdı. Onlardan bəziləri sərt bəyanatlarla çıxış edərək, səs verdikləri namizədin qalib gəlməyəcəyi təqdirdə ölkəni tərk edəcəklərini söyləmişdi.

Belə bəyanat verənlərdən biri də əslən nigeriyalı olan məşhur amerikalı yazıçı, Nobel mükafatı laureatı Vole Şoyinkadır. O, Donald Trampın prezident seçiləcəyi təqdirdə ölkəni tərk edəcəyini bildirmişdi. Bu cür bəyanatları təkcə Şoyinka deyil, bir çox məşhurlar, o cümlədən, Robert de Niro, Vupi Qoldberq, Cenifer Lourens, Omari Hardvik və başqaları da səsləndirmişdi. Lakin seçkidən sonra vədinə əməl edən ilk şəxs Vole Şoyinka oldu. Bugünlərdə Cənubi Afrikanın Yohannesburq şəhərində jurnalistlə söhbətində yazıçı ABŞ-ı tərk etdiyini və bu ölkə ilə əlaqələrinə son qoyduğunu bildirib. O deyib ki, "Yaşıl kart"ı ləğv edərək vətəni Nigeriyaya qayıdır. Bununla yanaşı, Şoyinka ümid etdiyini bildirib ki, onun bu hərəkəti "Yaşıl kart"ı əldə etmək istəyən insanları həvəsdən salmayacaq.

Xatırladaq ki, Vole Şoyinka 1986-cı ildə ədəbiyyat üzrə Nobel mükafatı alan ilk afrikalıdır. O, 20 ildən artıq ABŞ-da yaşayıb. 1950-ci illərdə Nigeriyanın müstəqilliyi uğrunda fəal mübarizə aparmış Şoyinka dafələrlə həbs olunub. Vətəni tərk edən yazıçı ABŞ-ın Harvard, Cornell və Yell kimi nüfuzlu universitetlərində dərs deyib.

Artur Rembonu yaralayan tapança 434 min avroya satıldı

Məşhur fransız şairi Artur Rembonu yaralayan tapança bugünlərdə Parisin "Christie's" evinin təşkil etdiyi hərraca çıxarılıb. Uzun müddət Belçikadakı silah dükanında saxlanılmış tapança 434,5 min avroya satılıb.

Tapançanın dəyəri başlanğıc qiymətindən 7 dəfə baha olub. Qeyd edək ki, həmin silah Fransa tarixində çox məşhurdur. Fransız şairi Pol Verlen 10 iyul, 1873-cü ildə şair Artur Rembonu məhz bu tapança ilə yaralayıb. Çox yaxın dost olan bu şairlərin, Brüsseldəki otellərin birində mübahisəsi düşüb. Gərgin mübahisə zamanı əsəblərinə hakim ola bilməyən Verlen, "Lefauchaux" tipli tapançasından Remboya iki dəfə atəş açıb. Birinci güllə 18 yaşlı Artur Rembonun biləyindən dəyib. İkinci güllə isə divarı yararaq, bacadan çıxıb. Törətdiyi əmələ görə Pol Verlen 2 il həbsxanada yatıb. Bundan sonra Rembo Fransanın şimalında yerləşən doğma şəhəri Şarlevilə qayıdıb və ən məşhur əsərlərindən olan "Cəhənnəmdə bir yay" kitabını tamamlayıb. Baş verən hadisədən sonra tapança, onu Verlenə satmış Brüsseldəki silah dükanına qaytarılıb. Silah 1981-ci ilə, yəni dükana bağlanana qədər orada saxlanılıb.

Murakaminin yeni kitabı çıxacaq

Adı builki Nobelə namizədlər arasında hallanan məşhur yapon yazıçısı Haruki Murakaminin 2017-ci ilin fevral ayında yeni kitabı işıq üzünə gələcək.

Oxucuların böyük marağına səbəb olacağını vəd edən nəşriyyat kitabın adını, mövzusunun, hətə ki, açıqlamır. Qeyd edək ki, Murakaminin "Rəngsiz Sukuru Tadzaki və onun səyahət illəri" romanını sonuncu dəfə 2013-cü ildə, "Qadinsız kişilər" adlı hekayələr toplusu isə 2014-cü ildə nəşr edilib.

Haruki Murakami "Əyləncə möcüləri ölkəsi və dünyanın sonu", "Küləyin nəğməsinə dinlə", "Norveç meşəsi", «1Q84», "Kafka sahilində" kimi əsərlərin müəllifidir. Onun "Küləyin nəğməsinə dinlə", "Norveç meşəsi" əsərləri ekranlaşdırılıb.

Parisdə məşhur Per-Laşez qəbiristanlığı fransızlar "Arzu qəbiristanlığı" adlandırılır. Burada Oskar Uayld, Onore de Balzak, Edit Piaf, Modilyani, Sara Bernar, Frederik Şopen kimi məşhurlar uyuyur. Ancaq qəbiristanlıq təkcə bu məşhurlara görə ziyarət olunmur. Belə ki, fransızlar arasında, qəbiristanlıqdakı kabusların arzuları reallaşdırmaq gücündə olduğu haqqında əfsanələr dolaşmaqdadır.

Per-Laşez qəbiristanlığında bəzi qəbirlərin mistik gücü haqqında maraqlı əfsanələr var. Fransızlar, xüsusən də qadınlar, qəbirlərin arzuları reallaşdırdığına və bir çox xəstəlikləri müalicə etdiyinə inanırlar. Burada arzuya çatmaq və xəstəlikləri sağaltmaq üçün müəyyən mərasimlər icra olunur. İnanca görə, həmin rituallara ciddi əməl edən insanlar arzusuna çatır. Qəbiristanlıqda dəfn edilmiş məşhurlardan biri - XIX əsrdə yaşamış məşhur jurnalist, avantürist Viktor Nuarın qəbrinə belə mərasimlərin əsl "qurbanı"na çevrilib. Onun qəbirüstü büstü tənha qadınların icra etdiyi mərasimlər səbəbindən, demək olar ki, dağılmış vəziyyətdədir. Öz toyunun səhəri günü mübahisə zəminində qardaşı oğlu tərəfindən öldürülən Nuarın qəbrinin üstündə həyata keçirilən çoxsaylı mərasimlərdən sonra qəbirdəşində əməli-başlı çatlar əmələ gəlib. Nuarın qəbrini ailə qurmaq, ana olmaq istəyən qadınların inanc yerinə çevrilib. Bu məqsədlə tənha və sonsuz qadınlar qəbrin üstünə gül dəstəsi qoyub, heykəli öpməlidir. Belə söz-söhbətlər gəzir ki, Nuarın qəbrinə gedən cığır ot basmır. Bu da onun qəbrinə haqqında olan inancları bir-bəş artırır.

Per-Laşezdəki qəbir daşlarının vəziyyəti barədə hökumət dafələrlə narahatlığını dilə gətirib. Hətta qəbirləri qorumaq üçün onların perimetri boyu hasar da çəkilib. Lakin qadınların kütləvi etirazı və mətbuatın kəskin tənqidindən sonra hasarlar sökülüb.

Parisdə məşhurların məzarları inanc yerinə çevrilib

150 yaşlı lüğətdəki sözlərin 40 faizi leksikondan çıxıb

Bu il 150 yaşı tamam olan, məşhur "Dalın lüğəti" kimi tanınan Rus dilinin izahlı lüğəti üzərində "Yandex" şirkəti maraqlı araşdırma aparıb.

Araşdırma nəticəsində məlum olub ki, lüğətdə olan, təxminən 200 min sözə bir il ərzində "Yandex" axtarış sistemində, bir dəfə də olsun, rast gəlinməyib. Lüğətdəki sözlərin təxminən 38 faizinə axtarış sistemlərində rast gəlinməyə də, bu sözlər müasir rus dili korpusunda yoxdur. Qeyd edək ki, milli rus dili korpusunda 600 milyondan artıq söz var. Bir neçə mərhələdən ibarət olan araşdırma zamanı məlum olub ki, "Dal" lüğətinin təxminən 32 faizi indiyə qədər işlənilir. Lüğətdəki sözlərin 30 faizinə də çox nadir hallarda rast gəlmək olur. 40 faiz söz isə tamamilə leksikondan çıxıb. Bundan başqa, "Yandex"-in araşdırmasında o da məlum olub ki, lüğətdəki feillər isimlərdən daha tez "köhnəlib".

Hazırladı: NARINGÜL

